

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

На тему: «Міжнародна військова співпраця України (2014-2022)»

Здобувача вищої освіти за
першим (бакалаврським)
рівнем
II року навчання, групи МВ-2
спеціальності 291 Міжнародні
відносини,
суспільні комунікації і
регіональні студії,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»
**Ковальчука Ярослава
Сергійовича**

Керівник: проф. Атаманенко
А.Є.

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ЄКТС

_____

Члени комісії:

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Острог, 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	2
Розділ 1. Воєнно-політичне співробітництво України	8
1.1. Участь України в міжнародних воєнно-політичних заходах з початку російської агресії на Донбасі (2014 – 22 лютого 2022)	8
1.2. Пріоритетні напрями розвитку воєнно-політичного співробітництва України з партнерами після повномасштабного вторгнення.....	23
Висновки до розділу 1.....	33
Розділ 2. Досвід військового співробітництва України в рамках навчальних військових програм та миротворчих місій.....	35
2.1. Навчальні військові програми для ЗСУ на території країн-партнерів.....	35
2.2. Досвід військової співпраці України з іншими країнами в рамках миротворчих місій під час війни на Донбасі та питання контролю над озброєнням.....	41
Висновки до розділу 2.....	45
Розділ 3. Військово-технічне співробітництво України.....	47
3.1. Аналіз військово-технічної співпраці України до повномасштабного вторгнення РФ.....	47
3.2. Передача Україні західних зразків озброєння в контексті повномасштабного вторгнення РФ.....	51
3.3. Надання союзними державами послуг військового призначення в військово-технічній сфері.....	60
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	72

ВСТУП

Сьогодні питання військової співпраці України із закордонними партнерами, зокрема, з країнами НАТО, які мають значний військовий потенціал, знання та технології виробництва зброї та іншого військово-технічного обладнання, стоїть особливо гостро в першу чергу через те, що в Україні зараз триває війна, яка за своїми масштабами є найбільшою в Європі після Другої світової війни, до якої Український ОПК значною мірою був неготовий. Варто також зазначити, що ОПК багатьох партнерів не був здатен на виробництво необхідної кількості озброєння, оскільки значна кількість політиків країн Європи вважали, що ймовірність великої, за своїм масштабом, війни в Європі вкрай низька, хоча наявний конфлікт розпочався ще у 2014 році. Поки що українська армія має значний дефіцит технічних засобів як для військовослужбовців на полі бою (наприклад танки, броньовані машини тощо), так і для захисту населення та конкретних важливих об'єктів на усій території України (зокрема, системи ППО та потужна авіаційна складова), які необхідні Україні для захисту власної державності. І, аби позбутися цього дефіциту, уряд активно розвиває співробітництво з партнерами, і це особливо важливо, оскільки зараз складно виробляти зброю та військову техніку на території України через високу ймовірність знищення таких об'єктів агресором. А розвиток співробітництва, в свою чергу – це перспективна можливість отримувати зброю та військову техніку, використовувати потужності інших країн для вироблення, необхідних для війни проти росії, засобів та амуніції, ремонту власних пошкоджених засобів механізації, розвитку власного ОПК для виготовлення новітніх зразків зброї у співпраці з іншими країнами шляхом створення договірної бази з європейськими як урядовими, так і приватними оборонними компаніями, що необхідно Україні, аби захистити свою територіальну цілісність. Тому **актуальність** мого дослідження пояснюється важливістю напрацювання як Україною, так і євроантлантичними структурами досвіду організації співпраці держав, їх

військових структур з іншими державами та міжнародними безпековими організаціями. Особливо важливим є напрацювання досвіду співпраці країн НАТО з країнами, які поки не є членами організаціями, але мають намір приєднатися в перспективі, зокрема з Україною, Молдовою, Грузією тощо.

Але варто зазначити, що співробітництво України в військовій сфері з іншими країнами проявляється не тільки власне у передачі озброєння, модернізації певних зразків техніки або спільній розробці зброї чи іншого військового приладдя, а й стосується також підготовки професійних військових кадрів інструкторами з країн-членів НАТО. Також варто зазначити, що українська влада створювала нормативно-правову базу, яка б полегшила це співробітництво, наприклад, в аспекті навчання військовими інструкторами українських солдатів згідно стандартів НАТО.

Досліджуючи аспект впливу цієї війни в цілому на систему міжнародних відносин, варто зазначити, що неспровоковане агресивне вторгнення РФ і відсутність спільної фактичної потужної відповіді на це з боку демократичних держав може активізувати авторитарні режими по всьому світі, які сприймають таку, відносно слабку відповідь, яка проявляється у недостатній допомозі Україні для здобуття хоча б паритету в кількості військової техніки та озброєння з росією, також це проявляється у накладанні низькоефективних санкцій, які тільки дещо ускладнюють та збільшують витрати на логістику, що в свою чергу тільки незначною мірою ускладнює створення зброї росією. Ці фактори впливають на те, що у владних структурах авторитарних режимів створюється уявлення про слабкість країн з демократичними режимами і спонукає їх до активних дій, що в кінцевому підсумку загрожує регіональним контурам безпеки, зокрема в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та на Середньому Сході, провокує проблеми, які, через високі темпи розвитку глобалізації, можуть певним чином впливати на світову систему безпеки, і тим самим на міжнародні відносини.

Аналіз стану наукової розробки. Тема магістерського дослідження знаходиться в центрі багатьох дискусій через свою важливість як для України, так і, опосередковано, для усіх демократичних держав, хоча варто відзначити, що ця проблема довгий час привертає увагу більше українських дослідників, ніж зарубіжних, які звертаються до неї лише в контексті російсько-української війни. Серед робіт вітчизняних науковців, варто згадати дослідження правової основи міжнародного військового співробітництва А.В. Посохова, Ю.В. Буракова та О.В. Турчака [58]. Аналізу співпраці України та НАТО присвятили свої роботи В. Знак, який охарактеризував розвиток відносин з 1999 року по 2019 рік, та А. Бородай у праці “Україна та НАТО: шляхи співпраці та співробітництва” [48; 51]. Р. Марценюк, у дослідженні “Військова співпраця України та країн Балтії (1991–2017)”, аналізує основні етапи військової співпраці з країнами Балтійського регіону, зокрема Латвією, Литвою та Естонією [52]. В. Пашков розкрив еволюцію та розвиток українсько-турецьких відносин, включно з військовим аспектом співпраці [56]. О. Пікулик та К. Клімчук у праці “Українсько-канадське військово-політичне співробітництво в контексті загроз національній безпеці України” описують розвиток співробітництва у військово-політичній та безпековій сферах між двома країнами [54]. Змістовною є і робота Ю. Стужук, в якій охарактеризовано україно-британські відносини в умовах російсько-української війни та, окремо, аспект військово-політичної співпраці [59]. Головнокомандувач ЗСУ В. Залужний зробив значний внесок у розуміння наявного стану справ у публікації на сторінках “The Economist”, в якій розкрив наявні виклики для української армії в контексті російсько-української війни та можливі варіанти вирішення окреслених викликів [13]. Важливий вклад у дослідження теоретичного аспекту військово-технічного співробітництва зроблено у публікації О. А. Джуса «Військово-технічне співробітництво, як визначальний напрямок міжнародного військового партнерства» [49]. Характеристиці викликів, пов’язаних з безпекою з точки зору європейської

наукової думки, внесла стаття М. Жила “Między wschodem a zachodem. problem bezpieczeństwa militarnego Ukrainy”, зокрема, в ній описано певні особливості, які необхідно враховувати українському керівництву, при розробці плану забезпечення національної безпеки України станом на 2016 рік, хоча варто зазначити, що більшість з описаних тез у статті залишаються актуальними і досі [44]. Оцінку перспектив розвитку європейської системи безпеки в контексті протистояння росії із західними країнами, куди входить і Україна, надав британський дослідник Е. Котті. У статті “The West, Russia and European security: Still the long peace?” він описує взаємозв'язок європейської системи безпеки та таких факторів, як європейський баланс сил, енергетична залежність низки європейських країн від росії, перспективи використання ядерної зброї у цьому протистоянні, тощо [40]. Водночас, поки що відсутнє комплексне дослідження проблеми, що обумовлює потребу його опрацювання.

Мета і завдання дослідження. Дослідження є емпіричним, а його метою є аналіз та характеристика співпраці України з партнерами у військовій сфері, від початку військової агресії Росії на Сході з 2014 року, та доповнити емпіричні знання стосовно міжнародної співпраці України у військовій сфері. Мета дослідження передбачає виконання наступних поставлених завдань:

- визначити, як відбувається воєнно-політичне співробітництво між Україною та партнерами з початку війни на Сході України, а саме з 2014 року;

- простежити пріоритетні напрями розвитку військового співробітництва, виокремити основних партнерів у цій сфері та окреслити аспекти співробітництва України у військовій сфері;

- з'ясувати роль міжнародних організацій, зокрема НАТО та ЄС, в військовому співробітництві України з партнерами;

- визначити, які з країн-партнерів організовують навчальні військові програми для ЗСУ;

- з'ясувати, у рамках яких миротворчих місій брали участь ЗСУ в період з 2014 року і до початку повномасштабної війни;

- окреслити напрями військово-технічної співпраці з партнерами, які необхідні Україні для забезпечення потреб ЗСУ;

- дослідити потенційно можливі напрями військової співпраці.

Об'єктом дослідження є військова співпраця України з іншими країнами та організаціями.

Предметом дослідження є особливості співпраці України з різними країнами та організаціями за військовим, воєнно-політичним, військово-технічним напрямами.

Методи дослідження. **Описовий метод** використано у магістерській роботі для опису загальних відомостей та фактів про військову, воєнно-політичну та військово-технічну співпрацю України. Використання **методу аналізу** зумовлене необхідністю розділити як саму співпрацю на основні три напрями, так і виділити співпрацю України окремо з кожною країною чи приватною компанією, з міжнародними організаціями. А **історичний метод** був використаний під час характеристики певних особливостей військової співпраці, притаманних конкретному періоду часу та конкретним ситуаціям.

Хронологічно дослідження охоплює період з 2014 року до сучасності, оскільки, на жаль, під час війни військове співробітництво розвивається ще більш активно, ніж за її відсутності.

Джерельна база. Аби відповісти на поставлені питання, в своєму дослідженні буду опиратися на серію Білих книг України, зокрема 2014-2021 років, на дані сайту Міністерства оборони України, Міністерства закордонних справ України та країн-партнерів і союзниць, також офіційні веб-ресурси міжнародних організацій, з якими співпрацює Україна у військовій сфері, сайти дипломатичних представництв, публікації авторитетних ЗМІ тощо.

Практичне значення роботи полягає у тому, що всі ці результати можна використовувати для аналізу та планування подальшого розвитку міжнародної

військової співпраці різними відомствами та органами України, як з окремими країнами, так і з різними міжнародними організаціями та більш ефективного керування напрямами здійснення військової співпраці, тощо.

Новизна одержаних результатів. Новизна полягає у систематизації зовнішніх напрямів військової співпраці України періоду з початку війни на сході, з 2014 року, до сьогодення.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, з підрозділами та висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури.

РОЗДІЛ 1. ВОЄННО-ПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ

1.1. Участь України в міжнародних воєнно-політичні заходах з початку російської агресії в Донецькій і Луганській областях

У 2014 році Міністерство оборони України почало відходити від парадигми позаблоковості, співпраці з росією, та розпочало розвивати якісно нові відносини з західними партнерами. Зокрема почала поглиблюватись співпраця з європейськими державами, що в довгостроковій перспективі сприятиме більш успішній інтеграції України в Європейський союз та НАТО. Однією з ключових ролей у поглибленні співпраці з західними союзниками відіграла збройна агресія на Донбасі, яку розпочала росія, щоб власне загальмувати інтеграцію України в Європейський політичний, економічний та правовий простір. Варто визнати, що певною мірою росія досягла успіху у цьому, оскільки частина європейської політичної еліти схилилась до думки, що Україна – це зона впливу росії, а у випадку порушення чи зміни цієї зони впливу, російська пропаганда погрожувала збройною агресією європейським державам, що змушувало європейських політиків відноситись дещо скептично до євроінтеграції України. Хоча, якщо аналізувати цю агресію з точки зору України, то вона не тільки переконала політичне керівництво країни в тому, що основною загрозою для України, як самостійного суб'єкта міжнародних відносин, є саме росія та її імперські амбіції, а й довела, що основним шляхом до забезпечення власного суверенітету та територіальної цілісності є якнайшвидша інтеграція в євроатлантичну систему безпеки, як це зробили країни Балтії та Польща.

Основними органами, на які покладено відповідальність за здійснення міжнародного співробітництва структурі Міністерства Оборони України, є Департамент міжнародного оборонного співробітництва Міністерства оборони України, Департамент військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки Міністерства оборони України та Головне управління військового співробітництва Збройних Сил України. Департамент міжнародного оборонного співробітництва Міністерства оборони України відповідає за організацію та координацію воєнно-політичного співробітництва Міноборони та Збройних Сил. Департамент військово-технічної політики,

розвитку озброєння та військової техніки Міністерства оборони України – структурний підрозділ апарата Міноборони, який відповідає організації та координацію військово-технічного співробітництва. Головне управління військового співробітництва Збройних Сил України – орган військового управління, що є відповідальним за організацію та координацію військового співробітництва, здійснює функції реалізації і виконання міжнародних зобов'язань у галузі контролю над озброєнням, та є відповідальним за організацію та здійснення верифікаційної діяльності сил оборони України [58]. У Білій книзі за 2014 рік вказано наступні напрями воєнно-політичної співпраці України:

- активізація воєнно-політичного діалогу щодо забезпечення захисту суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів України, здійснення реформ у Збройних Силах України;

- забезпечення професійної підготовки військовослужбовців;

- сприяння лікуванню та реабілітації військовослужбовців, які постраждали під час антитерористичної операції;

- забезпечення отримання, оформлення та контролю за належним використанням матеріально-технічної допомоги [17].

Отож, згідно з даними Білої книги України за 2014 рік, Україна провела 449 заходів міжнародного співробітництва, з яких 268 – це заходи, які проходили в рамках двостороннього співробітництва, 173 – це заходи, які проходили в рамках багатостороннього співробітництва, і 8 – це заходи співробітництва з військово-дипломатичним корпусом, акредитованим в Україні. Важливим також є те, що активізації воєнно-політичного діалогу з західними партнерами безпосередньо сприяли зустрічі та телефонні розмови на різних рівнях, зокрема контакти відбувались між представниками Міністерства оборони України та акредитованими представниками дипломатичних установ різних демократичних країн, представниками оборонних відомств таких країн як Сполучені Штати Америки, Королівство

Нідерланди, Австралія, Федеративна Республіка Німеччини, Литовська Республіка, Республіка Польща, Турецька Республіки, Французька Республіка, Велика Британія та Канада. Загалом Міністерство оборони України відзвітувало, що у 2014 році відбулось 83 зустрічі такого формату [17].

На першому місці за кількістю заходів щодо двостороннього співробітництва є США. Загалом у 2014 році було проведено 123 заходи співпраці, серед яких важливими були консультації представників України та США, зокрема у квітні 2014 року, за результатами чого у червні було створено Українсько-американський Об'єднаний координаційний комітет з питань військового співробітництва та оборонного реформування. Пізніше, до участі у цій комісії були запрошені представники Великої Британії та Канади [17].

Також з 2014 року починає активніше розвиватись співпраця України з оборонними відомствами Польщі та відомствами Балтійських країн. Яскравим проявом такої активізації стало підписання у вересні 2014 року тристоронньої угоди урядами Польщі, Литви та України про створення спільної військової частини, підрозділи якої мають спільно застосовуватись під час проведення навчань та операцій. Проводились також контакти, ініційовані оборонним відомством Литви, на високому рівні та рівні експертних груп з метою реалізації заходів двостороннього співробітництва та надання допомоги Україні. Основними темами такого співробітництва були:

- координація сторін у питанні вирішення наявного конфлікту на Сході України;
- передача медичних та засобів особистого захисту військовослужбовців;
- проведення реабілітаційних та лікувальних заходів для поранених українських військових у медичних закладах на території Литви [52].

Значне посилення співпраці в цей час відбувалось з Канадою. Основні ж теми воєнно-політичного діалогу між Канадою та Україною стосувались підготовки військовослужбовців ЗСУ та матеріально-технічної допомоги, яку

надавали Міністерство оборони Канади та канадський уряд. Також у грудні 2014 року керівники оборонних відомств України та Канади підписали спільну Декларацію, суть якої полягала в співпраці заради зміцнення потенціалу сил безпеки і оборони України, з метою захисту суверенітету, територіальної цілісності та українського народу [54].

Важливе місце у воєнно-політичній співпраці України посідає співробітництво з оборонним відомством та силовими структурами Великої Британії. Основні ж теми двостороннього співробітництва у 2014 році між двома державами стосувались посилення воєнно-політичного співробітництва та його вихід на стратегічний рівень; посилення консультативно-дорадчої та матеріально-технічної допомоги, з метою посилення спроможностей Збройних сил України; розвиток нових напрямів співпраці у галузях освітньої та військової підготовки, зокрема були започатковані ініціативи з підготовки підрозділів легкої піхоти, тактичної розвідки. Також приділялась значна увага навчанню українських військових веденню бойових дій в умовах міської забудови, надання медичної допомоги на полі бою, ці ініціативи пізніше трансформуються у одну комплексну навчальну програму з підготовки військових кадрів; покращення засобів та якості інформування аби забезпечити ефективний зв'язок на всіх рівнях двостороннього співробітництва [59].

В цей час також активізується співпраця з країнами “старої Європи”: із Францією (проведено 26 заходи двостороннього співробітництва), ФРН (проведено 24 заходи двостороннього співробітництва), Нідерландами, (зокрема в контексті розслідування збиття росією літака “Боїнг–777” Малайзійських авіаліній рейсу МН-17), тощо [17]. Розвивається воєнно-політичний діалог між оборонними відомствами України та Грузії, зокрема в контексті здійснення спільного проєкту щодо організації реабілітації військових ЗСУ, які були травмовані під час виконання завдань на території проведення антитерористичної операції, зокрема реабілітація відбувалась в

медико-психологічному реабілітаційному центрі Міністерства оборони Грузії [17].

В рамках багатосторонньої співпраці у 2014 році було проведено 173 заходи, з яких непропорційно велика кількість заходів відбулась в рамках Україна-НАТО (проведено 127 заходів воєнно-політичного співробітництва). Поглиблення співпраці відбувалось в контексті Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору шляхом значної активізації воєнно-політичного діалогу та здійснення спільних проєктів, більшість з яких були спрямовані на використання оборонно-промислового комплексу країн НАТО та військового потенціалу окремих країн-учасниць задля забезпечення власного суверенітету та територіальної цілісності та збільшення військового потенціалу Збройних сил України, аби успішно протистояти російській агресії на Сході країни. Важливими в контексті розвитку цього напрямку співпраці були засідання Комісії Україна-НАТО на рівні міністрів оборони. Також пріоритетними напрямами співпраці в цьому контексті були питання воєнних реформ по боротьбі з корупцією, покращення системи військової освіти та системи підготовки цивільного персоналу. Також важливо відмітити зустріч комісії Україна-НАТО, яка відбулась у грудні 2014 року. Це була зустріч на рівні міністрів закордонних справ і за її результатами сторони домовились створити п'ять трасових фондів НАТО, які покращували б здатність України до здійснення власного захисту та подальших реформ у сфері безпеки та оборони, а саме було створено Фонд розвитку систем логістики та стандартизації Збройних Сил України, Фонд розвитку систем зв'язку та автоматизації Збройних Сил України, Фонд перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців, Фонд фізичної реабілітації (протезування) військовослужбовців, поранених в антитерористичній операції та Фонд розвитку системи кібернетичного захисту України [9].

У 2014 році відбулось 14 заходів воєнно-політичної співпраці України з Європейським союзом. Зокрема відбувались робочі зустрічі між представниками Генерального штабу Збройних Сил України та керівництва Військового комітету Європейського Союзу, і в рамках цього співробітництва відбулись зустрічі представників збройних сил країн-членів Вишеградської четвірки, у вересні 2014 року відбувся черговий раунд штабних переговорів між представниками Генштабу ЗСУ та Військовим штабом ЄС. Також посилювалась взаємодія з ЄС в рамках операцій “EU NAVFOR ATALANTA”. Суть цієї ініціативи полягала в запобіганні піратству в Аденській затоці поблизу узбережжя Сомалі, а для України це було можливістю ще більше активізувати співпрацю з структурами, організаціями та окремими країнами регіону, в контексті боротьби з актами піратства. Крім того, у 2014 році відбулись 21 захід в рамках співробітництва України-СНД та 10 заходів співробітництва в контексті Чорноморської військово-морської групи, де Україна активно брала участь [17].

Співпраця України в воєнно-політичній сфері почала ще більш активно розвиватись у 2015 році, зокрема в контексті ідної агресії росії, яка не визнавала присутність та участь власних збройних сил в війні на Сході України, навіть незважаючи на беззаперечні факти її безпосередньої залученості. Загалом, цього року було проведено більше тисячі заходів міжнародного воєнно-політичного співробітництва, зокрема було проведено 539 заходів двостороннього співробітництва з 47 державами, 523 заходи багатостороннього співробітництва та 16 заходів співробітництва військово-дипломатичного корпусу, акредитованого в Україні. Ключовими партнерами традиційно були США (159 заходів співробітництва), Британія (94 заходи співробітництва), ФРН (57 заходів співробітництва), Канада (50 заходів співробітництва), Польща (44 заходи співробітництва), Литва (38 заходів співробітництва), Франція (19 заходів співробітництва) тощо [17].

Ключовим партнером в цей час залишалися США. Зокрема, це простежується в збільшенні кількості заходів двостороннього співробітництва відносно попереднього року. Знаковим в цьому контексті є візит тогочасного Міністра оборони України С. Полторака у вересні до США та проведення низки зустрічей з представниками Сенату та Конгресу США. Результатом цих зустрічей став початок розробки “Концепції розвитку партнерства між Міністерством оборони України та Департаментом оборони Сполучених Штатів Америки на п’ятирічний період”, яка була спрямована на покращення та удосконалення системи управління та військової освіти України. Також, важливим в двосторонньому співробітництві було те, що цього року вперше, для визначення напрямків змін та реформування інституційної складової оборонних органів України був залучений американський аналітичний центр RAND Corporation. Загалом відбулось 159 заходів співробітництва, що є найбільшим показником в двосторонніх відносинах в воєнно-політичній сфері цього року [17].

Традиційно зберігались та розвивались відносини в воєнно-політичній сфері з низкою європейських країн. Щодо співробітництва в цій сфері з Британією, варто виділити зусилля британської сторони у контексті допомоги у сфері запобігання корупції. Зокрема, саме завдяки зусиллям посольства Британії в Україні, міжнародної недержавної організації “Transparency International” та центру зі зниження ризиків корупції в оборонному секторі в листопаді цього ж року проведено Перший міжнародний антикорупційний тиждень, де посадовці з Міністерства Оборони України та Генерального Штабу ЗСУ відвідали семінари та пройшли низку навчальних програм в питаннях запобігання та протидії корупції. Також британці створили програму для навчання та підготовки українських військовослужбовців на території Британії, що в подальшому розвинеться у окрему операцію підготовки “ORBITAL” [15]. В рамках двосторонньої співпраці з іншими європейськими державами відбуваються консультації в питаннях воєнної політики та стратегії

розвитку збройних сил з Німеччиною. Співробітництво з Польщею також продовжує розвиватись, зокрема на заходах воєнно-політичної співпраці обговорюються питання матеріально-технічної, консультативно-дорадчої допомоги Україні, також допомога Міністерства національної оборони Польщі сприяла покращенню воєнних навичок у військових, які проходили навчання у військових навчальних закладах Республіки Польщі. Відносини з Канадою також поживляються, зокрема у вересні 2015 р. канадська сторона розпочала підготовку українських військовослужбовців за загальновійськовими та інженерно-саперними спеціальностями за стандартами НАТО, що мало дозволити в подальшому навчати більшу кількість військовослужбовців необхідним спеціальностям. Продовжує відбуватись поглиблення відносин України, Естонської Республіки, Латвійської Республіки та Литовської Республіки у дво- та багатосторонніх форматах. Зокрема важливими цього року є дві зустрічі, зокрема Міністрів оборони вищезгаданих країн в травні в м. Паневежис, в Литві, та в грудні, в Києві. Важливим в цьому контексті залишається створена минулого року спільна військова частина ЛИТПОЛУКРБРИГ. Також, у 2015 році, почав активно розвиватись воєнно-політичний діалог уряду України з урядом Австралійського Союзу, зокрема австралійська сторона висловила своє бажання долучитись до одного з трастових фондів НАТО, зокрема того, який мав на меті сприяти розвитку системи кіберзахисту України [18].

Основним треком багатостороннього співробітництва в 2015 р. було значне посилення співробітництва з партнерами з метою подальшої активізації інтеграційного процесу України в ЄС через посилення діалогу з НАТО. Основним інструментом практичного здійснення співробітництва України з організацією Північноатлантичного договору стала Річна національна програма співробітництва Україна – НАТО на 2015 рік. Тогоріч відбулось 523 заходи багатостороннього співробітництва, серед яких найбільша кількість заходів припадає саме на співпрацю в форматі Україна-НАТО. представники

українського оборонного відомства брали участь у 467 заходах, як в ролі учасників, так і в ролі виконавців та співвиконавців таких заходів [18]. Якщо порівнювати ці показники з показниками 2014 р., можна сказати, що у 2015 році відбулась значна активізація діалогу України з північноатлантичними структурами, оскільки кількість заходів воєнно-політичної співпраці зросла в рази. Щодо суті цієї співпраці, то вона залишилася незмінною, хоча і з'явилися нові аспекти розвитку співробітництва, зокрема з'явилися Імплементативна програма Робочого плану Військового комітету Україна-НАТО на 2015 – 2016 роки та Індивідуальна програма партнерства України з НАТО. Також Україна почала брати участь у Процесі планування та оцінювання сил міжнародної програми НАТО “Партнерство заради миру”, основною метою участі в цій ініціативі з боку України було докорінне реформування Міністерства оборони та збройних сил України відповідно до стандартів НАТО, шляхом досягнення 25 визначених в новому пакеті Цілей партнерства. Крім того, важливою подією для співробітництва України військово-політичним блоком НАТО стало проведення семінару щодо обміну досвідом з партнерами в контексті антитерористичної операції на Сході. Також у 2015 році було розроблено та затверджено Антикорупційну програму Міністерства оборони України на 2015 – 2017 роки [7].

В рамках співробітництва з Європейським союзом в воєнно-політичній сфері у 2015 р. відбулись важливі зустрічі з точки зору подальшої інтеграції України в структуру ЄС. Зокрема, делегація України на чолі з Прем'єр-міністром А. Яценюком була присутня у другому засіданні Ради асоціації Україна – ЄС, в результаті чого було підписано Адміністративну угоду з Європейським оборонним агентством, що пізніше, в тому числі і під час повномасштабного вторгнення, надасть юридичні підстави для подальшого розвитку та укріплення відносин з усіма країнами-членами ЄС. Цей фактор значно сприяв розвитку військово-технічного співробітництва між Україною та Європейськими країнами. Пізніше відбулися зустрічі Головнокомандувача

Збройних Сил України з Головою Військового комітету ЄС, що також є важливим елементом співробітництва в контексті створення спільної стратегії та плану дій в контексті спільної політики безпеки і оборони [18].

Співпраця у 2016 році характеризується чіткою тенденцією до диверсифікації зв'язків та нарощування кількості заходів в воєнно-політичній сфері. Відбулось 1362 заходи міжнародного співробітництва у воєнно-політичній сфері, 839 з яких стосувались двостороннього співробітництва, а 467 – багатостороннього, більшість з яких стосувались розвитку співробітництва з державами-членами НАТО та ЄС.[19] Основними пріоритетами співпраці цього року було об'єктивне та своєчасне інформування партнерів та інших держав стосовно конфлікту низької інтенсивності, який тривав на Сході України та діяльності російського окупаційного контингенту на Кримському півострові.

В рамках двосторонньої воєнно-політичної співпраці у 2016 році розвивається воєнно-політичний діалог з традиційними партнерами, зокрема США, Британією, Канадою, Польщею, Литвою, та іншими Європейськими державами. Напрями співпраці залишились незмінними, але якість цієї співпраці трансформується. Зокрема у випадку діалогу з США, відбулось збільшення кількості інструкторів, які навчають українських військовослужбовців на різних полігонах на території України, долучився американський стратегічний радник високого рівня Джон Абізейд в рамках діяльності Комітету реформ Міністерства оборони України та Збройних Сил України та було залучено шістнадцять американських радників, які надавали консультативно-дорадчу допомогу Україні в контексті подальших реформ ЗСУ за різними напрямками. У розвитку відносин з Британією значною подією в воєнно-політичній сфері стало підписання Меморандуму про взаєморозуміння у березні 2016 [19]. Аналогічний меморандум був підписаний тогоріч з Німеччиною. В контексті співробітництва з балтійськими країнами в 2016 році відбулась низка двосторонніх зустрічей у ході офіційних візитів керівництва Міністерства

оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України до балтійських держав та керівників оборонних відомств Литовської, Латвійської та Естонської республік до України. В той же час починає посилюватись співробітництво з державами, з якими раніше не відбувалось активних контактів в цій сфері. Наприклад, у 2016 р. активніше розвивається воєнно-політична співпраця між Україною та Туреччиною, і загалом, можна виділити дві головні причини розвитку цих відносин. Перша – зацікавленість Туреччини з підтримці безпеки в Чорноморському регіоні шляхом демілітаризації регіону, а без поглиблення співпраці з Україною, частиною якої де-юре є Крим, який займає дуже важливе геополітичне у цьому регіоні, зробити це значно важче.[56] Друга стосується того, що західні партнери на цей час були не готові надавати Україні сучасні летальні засоби озброєння, тому це значно посприяло налагодженню співпраці ОПК України та Туреччини.

Наприкінці 2016 року відбулись зустрічі, в рамках яких було окреслено пріоритетні напрями подальшої двосторонньої співпраці. У листопаді представники України відвідали Міжнародну виставку “IDEAS-2016”, де було проведено зустрічі з урядами двох нетрадиційних партнерів України, зокрема з політичним керівництвом Пакистану та Об’єднаних Арабських Еміратів [19].

Суть багатосторонньої співпраці у 2016 р. полягала у взаємовідносинах з країнами НАТО та ЄС в контексті російської гібридної агресії та подальшої інтеграції в загальноєвропейську систему безпеки, шляхом досягнення Україною критеріїв, необхідних для набуття членства в ЄС і НАТО. 21 липня 2016 року була створена комісія з питань координації євроатлантичної інтеграції України як допоміжний орган при Президентові України, що свідчило про стратегічний для уряду України характер відносин [19].

Період 2017-2020 років характеризується остаточним закріпленням євроатлантичного інтеграційного курсу та активним розвитком воєнно-політичного діалогу, зокрема в контексті наявного тліючого конфлікту на

Сході України та окупованого росією Криму. Загалом у цей період було проведено 894 заходи у 2017, 824 заходи у 2018, 1846 у 2019 та 865 у 2020 році [20;21;22]. Щодо двосторонньої співпраці України у воєнно-політичній сфері, то основні її напрями в цей період стосувались підтримки та поглиблення співпраці України з партнерами, досягнення Україною визначених критеріїв членства в ЄС та НАТО з глибокою інтеграцією в єдину систему Європейської безпеки з отриманням Безпекових гарантій в подальшому, залучення міжнародної технічної допомоги з метою реалізації дво- та багатосторонніх проєктів в сфері забезпечення як національної, так і регіональної безпеки, забезпечення потреб ЗСУ в озброєнні та військовій техніці, які не виробляють українські підприємства, військово-морського співробітництва в Чорноморському регіоні та продовження термінів здійснення іноземних тренувальних місій таких країн, як США, Литва, Канада, Велика Британія на території України, з метою покращення якості особового склад ЗСУ [22].

Співпраця у цей період розвивалась із традиційними партнерами, зокрема такими, як США, Британія, Канада, Польща, Балканські країни, Франція, Німеччина, набирають обертів відносини з такими державами, як Швеція, Фінляндія, Греція, Словаччина, Чехія, Румунія, також поглиблюється воєнно-політична співпраця з Туреччиною, Японією, Ізраїлем. Важливим в цьому періоді було те, що вперше у 2018 році США стали українським союзником, який прийняв рішення надати зразки летального озброєння, коли адміністрація Трампа схвалила надання Україні протитанкових ракет Javelin [21]. Через рік Україна домовилась про купівлю в Туреччині ряду безпілотників Bayraktar, які зіграють важливу роль на першому етапі вторгнення росії [56].

Якщо говорити про багатостороннє співробітництво, то багато в чому його важливість визначалась саме наявністю довгого спільного кордону з російською федерацією, яка все більше перетворюється в диктатуру, тому питання гарантування безпеки для України стає наріжним каменем співпраці

України з партнерами. І хоча в цей період перспектива великої війни з російською федерацією здавалась малоймовірною, але цілком реальною, і уряд та оборонні структури розуміли, що для забезпечення національної безпеки Україні необхідні чіткі, конкретні гарантії безпеки для держави, які в тогочасній ситуації могла надати лише Організація Північноатлантичного Договору, тим самим унеможлививши конфлікт шляхом підняття ставок на стільки, що змусило б росію відмовитись від великого конфлікту, створивши нову систему противаг і стримувань у Східній Європі. Саме тому розвиток співпраці з НАТО та подальша інтеграція є життєво необхідним елементом воєнно-політичної співпраці України у цей період. Знаковим досягненням у розвитку відносин з НАТО у цьому періоді стало надання Україні 12 червня 2020 р. статусу партнера з розширеними можливостями, що демонструє певний прогрес у здійсненні реформ урядом України у сфері оборони та довгострокову підтримку партнерами. Співробітництво з ЄС стосувалось реформ, які є необхідними для виконання умовами для повноцінного членства в ЄС [7].

Також варто зазначити те, що пандемія COVID - 19 внесла певні зміни у традиційне співробітництво, зокрема більш активно почали задіювати такі форми взаємодії та комунікацій, як телефонні розмови, відеоконференції, дипломатичне листування між представниками оборонних відомств України та країн-партнерів, тощо.

Станом на 2021 рік співробітництво у воєнно-політичній сфері дещо посилюється, якщо порівнювати кількість заходів співпраці у воєнно-політичній сфері за попередній рік. Цього року було проведено 1127 заходів дво- та багатосторонньої співпраці. Основною причиною такого посилення співпраці є концентрація росією військ на власній території, яка безпосередньо межує з Україною, що створювало безпосередню загрозу національній безпеці України та спонукало українське військово-політичне керівництво активно шукати способи унеможливлення великої війни та шукати союзників серед

демократичних країн, які допомогли б в боротьбі проти диктаторського режиму в росії у випадку повномасштабної війни [23].

Окремо варто виділити заходи співпраці, які були спрямовані на здійснення заходів оборонної реформи США, аби мати можливість отримувати важливу для України американську безпекову допомогу. Значна увага на цей час у співробітництві приділялась боротьбі з корупцією [23]. Проводились на території країн-партнерів тренінги, створювалась та розвивалась низка антикорупційних органів, які отримували досвід від європейських та американських органів з подібним функціоналом, що покращило антикорупційну систему в Україні в цілому. Варто також зазначити, що велика кількість партнерів під час контактів з урядом України та оборонних відомств напередодні повномасштабного вторгнення попереджали про майбутню агресію з боку росії, і хоча керівництво України докладало певних зусиль аби уникнути цього конфлікту, але це ніяк не вплинуло на імперіалістичні амбіції росії та рішення про вторгнення російської армії в неокуповані з 2014 частини України [3].

На воєнно-політичне співробітництво України у період з 2014 по 24 лютого 2022 значно вплинули анексія Криму та початок гібридної війни росії на Сході України. Тому воєнно-політичне керівництво України у цей період намагається заручитись підтримкою країн з демократичним устроєм для виконання наступних завдань. Перше завдання в цьому контексті – це налагодження єдиної системи управління військом за західними стандартами, друге – перекриття потреб власної армії у зброї та воєнній техніці, бажано західних зразків, через більшу надійність, порівняно з радянськими аналогами, та третє – забезпечення обміну досвідом з західними партнерами в контексті протидії ідним та військовим загрозам, що дозволить успішніше, з меншою витратою ресурсів відповідати на виклики з боку російської федерації. Ці всі фактори сприяли створенню та розвитку нормативно-правової бази у

військовій сфері, в контексті співпраці з іншими державами та міжнародними організаціями.

Очевидно, що для України посилення діалогу у воєнно-політичній сфері є надзвичайно важливим пріоритетом, оскільки це дозволяє залучати додаткову кількість матеріально-технічних ресурсів та ефективніше протидіяти, більшій за розміром, армії росії. Саме через неспівставність ресурсів сторін на початку повномасштабного вторгнення, певна кількість західних політиків були переконані, що відбудеться малокровна анексія, щось схоже з кримським сценарієм, з подальшою партизанщиною на території України. Саме такі, дещо викривлені точки зору певних західних політиків на ситуацію всередині та довкола України зумовили доволі стримане надання в основному такого типу озброєння, яке зазвичай використовують партизани, зокрема різні протитанкові комплекси, значення яких на перших етапах повномасштабної війни з росією не варто недооцінювати, а не крупнокаліберних гаубиць, РСЗВ, танків, які використовує регулярна армія, через що перші місяці війни Україна боролась за свою незалежність усіма наявними на той час власними засобами, яких доволі часто було і досі залишається недостатньо для повноцінного відбиття російських атак та наступів та виходу ЗСУ на кордони 1991 року.

1.2 Пріоритетні напрями розвитку воєнно-політичного співробітництва України з партнерами під час повномасштабного вторгнення росії

Ще до повномасштабного вторгнення, значна концентрація російських військ у Криму та на східному українському кордоні протягом 2021 року та на початку 2022 на кордоні з Україною значно змінила підхід частини партнерів в сфері воєнно-політичної співпраці відносно питань надання летального озброєння Україні. Це створювало додатковий тиск на західні країни з метою

збільшення підтримки. Це в свою чергу збільшило кількість контактів в контексті воєнно-політичного співробітництва України та декількох країн, зокрема Великої Британії та країн Балтії. Завдяки цьому співробітництву пізніше в Україну починає надходити летальне озброєння західного виробництва. Росія назвала цю військову допомогу Заходу Україні провокацією та звинуватила західні держави у підтримці України в мілітаризації сходу України та невиконанні Мінських угод 2014 та 2015 років, мета яких стосувалась досягнення політичного вирішення конфлікту.

Характеризуючи воєнно-політичну співпрацю України на тлі повномасштабного вторгнення, перше, про що варто зауважити – це те, що відбувся перехід на якісно новий етап відносин з багатьма країнами у цьому контексті. Крім вище згаданих, ще більше західних країн почало надавати зброю, техніку та консультативно-дорадчу допомогу в рамках різних заходів воєнно-політичної співпраці, створюється коаліція демократичних країн, яка пізніше переростає в серію міжнародних зустрічей, на яких відбувається переговори контактної групи, де обговорюється ряд питань, що стосуються допомоги Україні в контексті російсько-української війни [9]. Ключову роль в координації усієї міжнародної військової допомоги Україні відігравали Велика Британія, США та Польща [6]. У лютому 2022 року та знову наприкінці березня Велика Британія провела низку донорських конференцій, останню відвідали представники понад 35 країн, НАТО та ЄС [3]. Тематика, яку обговорювали присутні на цих заходах не обмежувалась необхідними засобами на той період часу, а також обговорювались середньо- і довгострокові перспективи, питання фінансування та доставки необхідної допомоги Україні. У квітні 2022 року країнами-партнерами було засновано Міжнародний координаційний центр донорів (International Donor Coordination Centre, IDCC) у Штутгарті, штаб-квартирі Європейського командування США, основною метою якого є забезпечення скоординованого та максимально ефективного забезпечення України західною військовою допомогою.

Конкретніше, роль IDCC, до складу якої входять понад сотня військовослужбовців із 30 країн, полягає в тому, щоб відправляти українські запити щодо озброєння оборонним структурам союзних держав, координувати відповідь союзників і забезпечувати доставку обладнання в Україну [9].

Також важливим є визначення саме статусу тих держав, які співпрацюють та надають допомогу Україні в контексті російсько-української війни. Оцінюючи рівень підтримки певних країн до повномасштабного вторгнення і після, можна спостерігати, що після 24 лютого 2022 року, значна кількість партнерів почали більш активно розвивати воєнно-політичні, військові та військово-технічні зв'язки. НЕ ЗРОЗУМІЛО. Допомога багатьох демократичних країн грає якщо не вирішальну, то як мінімум значну роль як на полі бою, в контексті бойових дій на фронті, підготовки якісних військ тощо, так і в тилу, в контексті забезпечення економічної та фінансової стабільності, надання систем ППО та ПРО Україні. І саме факт значної важливості і залежності України від зовнішньої допомоги надає значній кількості країн статус саме союзника, а не партнера.

Основним завданням воєнно-політичного співробітництва в цей час було вирішення під час формування антиросійської коаліції питання про те, як об'єднати усі ті країни, які хочуть допомогти Україні у війні, не наклавши додаткових зобов'язань на ці країни, та не порушивши баланс сил в різних регіонах. У квітні учасники IDCC підтримують створення контактної групи з оборони України під проводом США, що оформляється в повноцінну перспективну ініціативу міжнародного співробітництва ПОСИЛАННЯ. Ці зустрічі отримали назву Рамштайн через місце проведення. Це серія дипломатичних зустрічей міністрів оборони та представників оборонних відомств кількох десятків країн світу та міжнародних організацій, таких як ЄС і НАТО, який, як правило, відбувався на базі Повітряних сил США Рамштайн у німецькому місті Рамштайн-Мізенбах, Брюсселі або онлайн [1]. Фактично, такий формат став одним з основних механізмів координації воєнно-

політичної, військово-технічної та військової допомоги. До участі у першому рамштайні крім країн, які є членами НАТО, були запрошені ключові для США тихоокеанські партнери: Японія, Південна Корея, Австралія і Нова Зеландія, представники Близького Сходу – Ізраїль, Катар та Йорданія, квартет з Африки – Кенія, Ліберія, Марокко і Туніс. З часом до цієї коаліції долучались інші країни і згодом, крім вище названих країн та країн НАТО, до цієї ініціативи долучились такі країни, як Австрія, Боснія і Герцеговина, Кіпр, Грузія, Ірландія, Косово, Мальта, Молдова, Нова Зеландія, Південна Корея, Швеція. Також є низка країн, участь яких в цій ініціативі не підтверджена, хоча є підтвердження інформації про надання Україні військової допомоги. Серед таких країн Азербайджан, Камбоджа, Колумбія, Пакистан, Судан, Тайвань [1]. Основна мета зустрічей в Рамштайні – обмірковування, погодження і прискорення надання військової допомоги, зброї та спорядження Україні. Тобто міністри оборонних відомств союзних країн обговорюють, яку зброю надаватимуть Україні, її кількість, яка необхідна для прискорення закінчення війни, захисту українського неба тощо.

Перший захід в такому форматі відбувся на американській авіабазі Рамштайн у Німеччині 26 квітня 2022 року. Зустріч відбулася з метою координації військової допомоги та підтримки України у війні проти Росії. Тоді, на цьому заході обговорювались питання артилерійського озброєння, зокрема союзники домовились про надання артилерії 155-мм калібру, посилення берегової оборони, тощо. За її результатами було домовлено утворити постійну Контактну групу на підтримку України, яка збиратиметься приблизно кожного місяця, та коригуватиме допомогу країн учасниць з оглядом на конкретні потреби України в конкретний період часу і на конкретному етапі війни. Друга зустріч відбулася 23 травня. Завершилась обговоренням подальшої передачі зброї за домовленістю різних країн. На цьому заході було озвучено про передачу протикорабельних ракет Harpoon, ударних гелікоптерів радянського виробництва тощо [14]. На третьому

Рамштайні країни затверджують нові оборонні пакети допомоги Україні. Зустріч відбулася 15 червня 2022 року. Сума військової допомоги на час проведення, становила \$1 млрд [2]. Також на цій зустрічі сторони домовились про передачу додаткових артилерійських і берегових засобів оборони, боєприпасів для артилерійських та сучасних систем реактивної артилерії. За результатами зустрічі Німеччина зобов'язалась передати три системи РСЗВ M270 і боєприпаси до них [1]. 20 липня 2022 року, відбулася четверта зустріч Контактної групи з оборони України за участю керівників оборонних відомств із близько 50 країн світу. Одне із ключових оголошень, які зробив очільник Пентагону в рамках низки цих зустрічей, стосувалося надання Україні додаткових чотирьох реактивних артилерійських систем HIMARS, снарядів до них, а також додаткових артилерійських боєприпасів. За результатами зустрічі Рамштайн-5, що відбулася 8 вересня на авіабазі НАТО в Німеччині, Україна отримала більше зброї від Заходу. Зокрема, мова йшла про нові ракети, боєприпаси для HIMARS, броньовані машини швидкої та інше обладнання або протистояти російському наступу на Сході. Після шостої зустрічі у форматі Рамштайн, Україна отримала такі зразки озброєння, як системи ППО HAWK від Іспанії, перші системи ППО NASAMS від США, додаткові ракети для вже наданих систем ППО і ПРО від Великої Британії та Нідерландів, зенітні ракетні комплекси Crotale від Франції, артилерія, тощо. 16 листопада 2022 року відбулася сьома зустріч представників оборонних відомств різних країн. Тоді союзники домовилися надати Україні ще засобів ППО, в контексті нанесення ударів росією по українській енергетичній інфраструктурі, зокрема такі засоби надала Іспанія, від Канади надійшла допомога розміром 500 млн доларів та зимове екіпірування для українських військових [14]. Польща зазначила, що передасть ППО ближнього радіусу дії, артилерію та боєприпаси, Німеччина – допомогу з боєприпасами для ППО, артилерії та раніше наданих РСЗВ, Швеція оголосила допомогу на 270 млн доларів, а Греція передала українським військовим боєприпаси 155-мм калібру. Після восьмої зустрічі

Україна отримала системи протиповітряної оборони від Франції, Німеччини, зокрема ЗРК Patriot, та Великої Британії, Нідерланди пообіцяли надати ракети для Patriot, пускові установки і послуги навчання бійців ЗСУ. Представники Канади повідомляли про передачу ППО NASAMS і снарядів до неї. Важливим кроком стало рішення британського уряду про передачу танків Challenger 2, оскільки це фактично означало що Україна отримуватиме сучасні західні танки, зокрема американські Abrams та німецькі Leopard 2. Хоча все ж в цьому контексті варто зауважити що Франція першою вирішила передавати такого типу техніку Україні, за кілька тижнів до восьмої зустрічі в форматі Рамштайн оголосивши про передачу хоча колісних легких, але все ж, танків AMX-110 [3]. Повертаючись до допомоги, яка була на зустрічі в Рамштайні, то уряд Швеції обіцяв надати БМП CV90 і САУ Archer, Данія - 19 одиниць САУ CAESAR, які раніше були замовлені у Франції та мали стати на озброєння Сил оборони Данії, Латвія - вертольоти M-17, ПЗРК Stinger, безпілотники, інше обладнання, а також підготовка 2 тис. військових ЗСУ. Естонія оголосила про пакет оборонної допомоги на 113 млн доларів, куди увійшли десятки гаубиць FH-70 і Д-30, усі, які стояли на озброєнні в Естонії, а також сотні протитанкових гранатометів M2 з боєприпасами до них [14]. Важливим наслідком цієї зустрічі, фактично стало те, що союзники вперше взяли на себе зобов'язання про передачу Україні танків. Варто зазначити, що після десятої зустрічі в рамках цієї ініціативи уряд США дещо змінив підхід до висвітлення передач військової допомоги, зокрема американська сторона припинила надавати офіційну інформацію про кількість наданих зразків озброєння. Дев'ята зустріч відбулася 14 лютого. Тоді Україні пообіцяли засоби ППО від Італії та Франції, Франція разом з Австралією домовились про розгортання виробництва боєприпасів калібру 155 мм, Норвегія загалом виділила 7 млрд доларів (75 млрд норвезьких крон) на різні форми підтримки України [1]. Десятий Рамштайн відбувся 15 березня. За його результатами Данія надала Україні пакет військової допомоги на 140 мільйонів євро. Це включало різні

боєприпаси для стрілкової зброї та кулеметів, протитанкові міни, ракети для ППО. Швеція пообіцяла надати Україні 10 танків Leopard-2A5. За підсумками одинадцятого Рамштайну, який відбувся 21 квітня, Німеччина та Польща погодилися створити центр з обслуговування німецьких танків Leopard у Польщі [1]. Крім того, у європейських країнах буде продовжено навчання українських військовослужбовців, яке стосується як загальних військових навичок, так і в контексті опанування західного озброєння. Ллойд Остін також повідомив, що США прискорять поставки танків M1 Abrams в Україну протягом найближчих місяців. Загалом, повідомив глава Пентагону, що Україна отримає 230 танків від західних партнерів. Учасники Дванадцятого Рамштайну пообіцяли передати Україні більше ППО, погодили ремонт танків Leopard. Данія, США та Нідерланди обговорювали плани відносно навчання українських пілотів на винищувачах 4 плюс покоління, типу F-16 [14]. На тринадцятому Рамштайні, 15 червня, союзники вже зобов'язалися почати навчання для українських пілотів на західних винищувачах. А Німеччина та Польща доповіли про підтримку українських танків Leopard, Нідерланди й Данія відмітили прогрес у планах тренувати українських пілотів [1]. Канада оголосила про виділення пакету на 500 млн доларів для підтримки України [14]. Зі складу Збройних сил Канади Україні передадуть 288 ракет AIM-7 для захисту українського неба. Також Канада зобов'язалася надати 10 тисяч 105-мм артилерійських снарядів, продовжити операцію UNIFIER із навчання військових до 2026 року, сприяти підготовці пілотів, обслуговувати та підтримувати українські F-16, візьме участь у центрі обслуговування наданих раніше танків Leopard 2 у Польщі [33]. 18 липня відбулося чотирнадцяте засідання Контактної групи з оборони України. Тоді голова Об'єднаного комітету начальників штабу США генерал Марк Міллі заявив, що для України силами партнерів по Рамштайну були підготовлені 17 бригадних бойових груп для контрнаступу, що становить приблизно 63 тис. підготовлених військовослужбовців [14]. Окрім підготовки бойових груп і літаків для

України обговорювалося питання забезпечення українських сил засобами протиповітряної оборони та поставок додаткових боєприпасів українським військовим. 19 вересня 2023 року відбулося п'ятнадцяте засідання Рамштайну під час якого представники більш ніж 50 країн оголосили про додаткові зобов'язання щодо довгострокової підтримки України. На початку засідання глава Пентагону оголосив про створення коаліції стосовно постачань Україні танків Leopard та навчання пілотів ЗСУ на винищувачах F-16. До цієї коаліції також увійшли Естонія, ФРН, Нідерланди, Польща і Люксембург. Міноборони Данії оголосили про намір передати Україні 15 модернізованих танків T-72 EA та 30 танків Leopard 1. Крім того, Чехія також оголосила про плани надати Україні танки. Так, за фінансової підтримки Данії та Нідерландів, офіційна Прага планує надати 15 модернізованих танків T-72 [1]. Шістнадцятий Рамштайн відбувся 11 жовтня 2023 року. Загалом на цій зустрічі обговорювали поставки снарядів до 155 мм артилерії, ппо, тощо. Сімнадцята зустріч в форматі Рамштайн пройшла онлайн 22 листопада. На ній Німеччина надасть допомоги на 1.4 млрд доларів, сюди входять системи ППО IRIS-T, комплекс системи ППО Patriot та додаткові боєприпаси для 155 мм артилерії. Естонія повідомила про значну підтримку в сфері кібербезпеки, зокрема естонський уряд повідомив про виділення 500 тис доларів на забезпечення захищеної та безпечної кіберсистеми Міноборони та Сил оборони України. Литва передає теплу зимову амуніцію, 3 млн набоїв та системи дистанційного підриву [14]. На цьому Рамштайні також заявили про створення коаліції засобів ППО та ПРО для України, по типу тих, які стосувались танків та авіації. Сюди ввійшли близько двох десятків країн, а лідерами в цій ініціативі стали Німеччина та Франція. Нідерланди повідомили про надання 2 млрд євро, хоча публічно не афішували на що конкретно будуть витрачені ці гроші. Норвегія та Британія обговорювали питання посилення безпеки в Чорноморському регіоні. Крім зустрічей в форматі Рамштайн та співпраці в рамках Міжнародного координаційного центру донорів, воєнно-політичний діалог розвивався у

рамках Міжнародного фонду для України [6]. Створений у квітні 2022 року Великою Британією та союзниками, Міжнародний фонд для України здійснює координацію закупівлі та транспортування військової техніки в Україну з третіх країн або промисловості [6].

Крім багатосторонньої співпраці, здійснюється активний двосторонній діалог в воєнно-політичній сфері з традиційними вже союзниками України, зокрема тих, які мають доволі розвинений ОПК, а саме США, Британією, Польщею, Канадою, Балтійськими країнами, Чехією, Німеччиною, Францією, тощо. Необхідним вважаю активізувати відносини з державами, які не знаходяться суто в Євроантлантичному регіоні, зокрема вигідним союзником для України може стати Південна Корея, зважаючи на ОПК цієї країни, також необхідно розвивати відносини з Аргентиною, зокрема в контексті приходу Хав'єра Мілея як Президента Аргентини, який має доволі прозахідні, демократичні, ліберальні погляди, аби в подальшому залучитись підтримкою не тільки від західних країн, а й від країн з інших регіонів.

Важливий напрямок розвитку як дво- так і багатосторонніх відносин з союзниками стосується питання підготовки якісних та кваліфікованих військових кадрів. Головним викликом в цьому контексті було знайти необхідне місце для проведення тренування та вишколу українських військовослужбовців. У своїй статті в The Economist В. Залужний зауважив, що серйозним викликом є те, що на полігонах на території України небезпечно тренувати військових, оскільки завжди є небезпека здійснення ракетного удару з боку російської федерації [13]. Це спонукає уряд України приділяти значну увагу темі вишколу українських військовослужбовців на багатьох заходах воєнно-політичної співпраці, лобювати тему військових навчань на полігонах союзників та шукати можливості навчати військовослужбовців ЗСУ за кордоном [15].

Загалом, повномасштабне вторгнення Росії проти України 24 лютого 2022 року значно активізувало дво- та багатосторонню воєнно-політичну

співпрацю відносно попередніх років, багато союзників вперше надали Україні летальну зброю для захисту. Для деяких країн, таких як Німеччина, та історично нейтрально налаштованих країн, таких як Швеція, це означало значний розворот їхньої попередньої оборонної політики, яка виключала можливість надання летальних зразків озброєння, хоча варто зазначити що процес цього розвороту був доволі затягнутим, що власне використала росія у війні з Україною. Загалом посилення воєнно-політичного діалогу значно вплинуло на кількість двосторонньої військової допомоги. Наприклад, на кінець 2023 року США залишається найбільшим постачальником військової допомоги Україні. За даними Кільського інституту економіки, з 22 лютого 2022 року по 30 липня, США виділили 73,18 млрд євро, що становить понад 50% від загальної суми зобов'язань[2]. Уряди країн ЄС виділили загалом 19,9 млрд євро на двосторонній основі, плюс 29,92 млрд євро через Комісію та Раду ЄС, 3,1 млрд євро через Європейський фонд миру та 2 млрд євро через Європейський інвестиційний банк [4]. Таким чином, загальні зобов'язання ЄС в контексті допомоги Україні становлять 54,92 мільярда євро. Фінансова допомога від таких багатосторонніх організацій, як МВФ, Світовий банк, ООН і Європейський банк реконструкції та розвитку, становить близько 13,27 млрд євро [2]. Якщо порівнювати допомогу у відсотках ВВП донорів, то підтримка східних європейських країн значно виділяється, особливо якщо додати оцінки Організації економічного співробітництва та розвитку про фінансування біженців з України [8]. Країни Балтії, Польща, Чехія та Болгарія разом зі Сполученими Штатами є найбільшими донорами відносно власного показника ВВП [2]. Якщо взяти до уваги поставки важкого озброєння, ми бачимо, що взаємна активізація воєнно-політичного діалогу з країнами-членами ЄС зробила можливим факт того, що станом на середину весни 2023 року, європейські союзники у середньому виділили близько 6% своїх наявних запасів танків, гаубиць і реактивних систем залпового вогню. Країни Східної Європи тут знову виділяються особливою щедрістю через наявний історичний

досвід окупації СРСР, зокрема Польща та Чехія, Балтійські країни. Крім того, Велика Британія та Норвегія взяли на себе великі зобов'язання, що перевищують 25% їхніх середніх запасів важкого озброєння відповідно [9]. Також, наслідком активізації воєнно-політичної співпраці України з країнами НАТО, стало те, що на саміті глав держав і урядів у Мадриді наприкінці червня 2022 року союзники погодили новий пакет допомоги для України, який забезпечував довгострокову стійку підтримку, та закріпили статус росії, як найбільш серйозної і безпосередньої загрози безпеці союзників, а також миру та стабільності в євроатлантичному регіоні. Щодо більш актуальних даних, які надають оборонні відомства, або уряди інших країн, то їх кількість в відкритому доступі цього року значно скоротилась порівняно з 2022 роком. Найбільш ймовірною метою таких змін є розуміння того, що росія може розробляти власний план дій на майбутнє опираючись на будь яку інформацію про кількість переданого озброєння чи кількість навчених солдат.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1

Загалом співпраця України в воєнно-політичній сфері у період з 2014 по кінець 2023 року характеризується доволі чітким прозахідним вектором, який остаточно сформувався на початку цього періоду. Також, можна виділити декілька якісно різних етапів співробітництва, на які найбільшою мірою впливала одна агресія з боку російської федерації розпочата в 2014 році, що умовно можна початком першого етапу співробітництва. Для України початок цього конфлікту означав появу першої реальної екзистенціальної загрози з часу здобуття незалежності 1991 року, для демократичних країн це означало прояв початку реалізації російських імперських амбіцій в Східній Європі. Ці факти зумовили пришвидшення та поглиблення діалогу в воєнно-політичній сфері України з західними партнерами, що, у довгостроковій перспективі, дозволить Україні інтегруватись в систему євроатлантичної безпеки та отримати гарантії власної національної безпеки. Повномасштабне вторгнення,

розпочате 24 лютого 2022 року росією, цю тенденцію значно пришвидшило, і через це партнерський статус відносно багатьох західних країн змінюється на статус союзника через важливість їх впливу на російсько-українську війну. Якщо все ж характеризувати воєнно-політичне співробітництво станом на кінець 2023 року, то співпраця дещо знизилась, зокрема через внутрішньополітичні дискусії пов'язані з виборами в багатьох демократичних країнах. В цьому контексті додатковим викликом для України є те, що до влади союзних держав можуть прийти проросійські політики, які не будуть вести активний воєнно-політичний діалог, зменшать допомогу Україні, наочним прикладом такого виклику є Словаччина. Зараз на проведення зовнішньої політики Словаччини значно впливає Роберт Фіцо та партія, до якої він належить, це спричинило перегляд та формування нового підходу в контексті допомоги Україні. Хоча варто зауважити, що зміна влади не вплинула на уже підписані контракти України з словацькими приватними компаніями. В цьому контексті життєво необхідно Україні проводити реформи та дотримуватись принципу верховенства права, аби зменшити кількість аргументів, якими користуються скептично налаштовані політики інших країн, тим самим посилювати позиції проукраїнських політиків, які в свою чергу будуть з часом тільки збільшувати допомогу та нарощувати співробітництво.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНЕ ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ

2.1. Навчальні військові програми для ЗСУ на території країн- союзниць?

На початку ідної агресії, через політику попередньої влади та, особливо, політику уряду Януковича, стан української армії та кількість військовослужбовців в ній, здатних чинити ефективний спротив російській федерації, знаходились на доволі низькому рівні. Тому початок бойових дій на Сході України та анексія Криму значно вплинули на необхідність навчання кваліфікованих військових. До початку повномасштабного вторгнення в Україні було підготовленого значну кількість кваліфікованих військових кадрів, зокрема, станом на 24 лютого 2022 року українські військові навчались в різних країнах Північноатлантичного альянсу, зокрема військовослужбовці ЗСУ та інших органів, які відповідають за національну безпеку України, здобували необхідні навички та уміння у військовій сфері в рамках британської операції “ORBITAL”, канадської операції на території України

“UNIFIER”, а також проходили навчання від США, Литви, Латвії та Естонії [46;10].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну посприяло збільшенню масштабу тренувань та кількості напрямів військової підготовки. Реалізація такої діяльності здійснювалась через уже активні місії, наприклад “ORBITAL”, шляхом їх переформатування в більш масштабні, але, у той же час, уся раніше напрацьована матеріальна і нормативно-правова база за попередні роки стала основою подібних нових місій. ПРОДУМАТИ РЕЧЕННЯ – СТИЛЬ! Наприклад, тренувальна операція “ORBITAL”, яка діяла з 2015 по 2022 рік. Навчання в контексті цієї операції пройшло близько 22 тисяч українських військовослужбовців. Але, замість цієї ініціативи, у червні 2022 року, британський уряд оголосив про створення та початок нової тренувальної операції Британських сил оборони INTERFLEX.[15] Через значно менший ресурсний потенціал ЗСУ відносно російських сил, після повномасштабного вторгнення, в армію, як цілісну структуру, долучилось значна частина людей, які мають цивільну професію, але не мають військового досвіду та потрібних навичок. Це в свою чергу, повпливало на той факт, що значно частіше навчались на подібних тренувальних операціях новобранці Збройних Сил України, які до того не воювали та мали подібного досвіду. 27 червня 2022 року розпочались навчання військових в межах цієї операції. Загалом, вона складається з різних етапів навчання [9]. Починаючи з загального навчального курсу, має на меті базову створити та покращити базову підготовку піхоти на військових полігонах Великої Британії. Проведення такого повноцінного курсу складає п'ять тижнів. Крім базових навичок піхотинця, до програми навчання входять курси, пов'язані з поводженням зі зброєю, відпрацюванням певних навичок, необхідних в умовах окопної війни та міських боїв, наданням медичної допомоги безпосередньо на полі бою, курси з навчання українських військових управлінню західними зразками танків, БМП, артилерійських систем, тренування, які передбачають виконанням піхотних маневрів та курси

з вивчення норм та звичаїв ведення війни. Інструкторами на курсах були досвідчені військові з Великої Британії, пізніше з Австралії, Канади та Нової Зеландії. Вони передавали власний досвід в контексті ведення бойових дій в місті, проведення стабілізаційних заходів в умовах міської забудови після боїв та передача навичок використання західних зразків озброєння в реальному бою, які вони отримали в боях в Іраку та Афганістані. Цей досвід українські військові інтегрують в контекст російсько-української війни та вводять його в програму підготовки військових в контексті операції INTERFLEX.

Важливим елементом усіх навчань є комплексне опанування новітнього західного озброєння у Британії, оскільки у випадку, якщо військові краще опанують цю військову техніку на полігоні, тим якісніше екіпаж технічного засоба застосовує його безпосередньо на полі бою. Ці навчання несуть вигоду усім сторонам, прикладом того є те, що британські та канадські військові отримують відомості пов'язані з сучасною тактикою бойових дій росіян. Загалом можна стверджувати, що з початку повномасштабного вторгнення РФ програма тренувань ЗСУ в межах цієї операції змінювалась та трансформувалась згідно з потребами ЗСУ. В першу чергу це стосувалось операторів складних високотехнологічних комплексів, зокрема підрозділів зенітно-ракетних військ (комплекси HIMARS, M270) і артилерії (M777, САУ CRAB, PZH2000, M109 PALADIN, тощо), пізніше навчання операторів новітніх зразків ППО західного виробництва, передані країнами-союзницями.

Спочатку Британія тренувала військовослужбовців ЗСУ виключно використовуючи власні військові можливості засоби. Зокрема проведення навчань відбувалось на чотирьох полігонах, що обмежувало максимальну кількість військ, яку можна на них якісно готувати та тренувати. Пізніше, після того, як до програми тренувань в Британії долучилися інші держави, кількість ресурсів збільшилась, що дозволило збільшити максимальну кількість військовослужбовців, яких навчають за один курс. Також, важливо зазначити, що саме британська сторона надавала військовим ЗСУ необхідне спорядження

та одяг. Згідно з даними, опублікованими Міноборони Великої Британії, крім збройних сил тих держав, які вже беруть безпосередню участь у цій операції, про намір сприяти розвитку та підтримці цієї навчальної операції оголосили такі країни, як Австралія, Швеція, Норвегія, Фінляндія, Литва, Канада, Нідерланди, Данія та Нова Зеландія [6]. Приблизно половина усіх військовослужбовців, які навчаються за кордоном, опановують навички звичайного піхотинця. Інша частина особового складу набувають знань, умінь і навичок з більш фаховою спеціалізацією: навідник-оператор, механік-водій, кулеметник. Також, що важливо зазначити, відбувається навчання та підготовка не тільки солдатів та офіцерів, а й інструкторів, які в перспективі можуть готувати певну кількість особового складу в майбутньому.

Отримуючи військову допомогу з боку партнерів, важливим елементом безпекової співпраці України є тренування ЗСУ є опанування новітньої техніки. Ключова роль у координації цього процесу належить США. Міністерство оборони США оголосило про започаткування Групи з безпекової допомоги Україні (Security Assistance Group-Ukraine, або SAG-U). Відбулось це у листопаді 2022 року, штаб-квартира групи знаходиться у Німеччині, а органом, який займає центральне місце в питаннях координації є Європейське командування США [7]. Зазвичай, більшість навчань українських військовослужбовців на іноземних зразках озброєння та засобів механізації триває саме в межах американських баз, які знаходяться у багатьох країнах у Європи. Станом на січень 2023 року, за даними прес секретаря Пентагону, бригадного генералу військово-повітряних сил Пета Райдера, США, за період з квітня минулого року, натренували більш ніж 3 тисячі українських військових. Щодо загальної оцінки, то за даними, представника Головного управління доктрин та підготовки Генерального штабу ЗСУ, станом на березень 2023 року, близько 8 тисяч особового складу ЗСУ вже пройшли навчальний курс на зразках західного виробництва у 2022 році та близько 2 тисяч осіб цьогоріч [7].

15 листопада 2022 року Європейський Союз також долучився до ініціатив з тренування сил оборони України в межах військових полігонів на території європейських держав [2]. Зокрема, ЄС ініціював місію з військової допомоги на підтримку України (The European Union Military Assistance Mission in support of Ukraine, EUMAM Ukraine). При започаткуванні цієї місії, передбачалось, що вона працюватиме два роки. Основна мета цієї місії полягає у зміцненні здатності Сил оборони захищати територіальну цілісність України в межах визнаних кордонів, зокрема станом на 1991 рік, та протидіяти реагувати на можливу військову агресію з боку росії в майбутньому. EUMAM Ukraine має не тільки доволі тісні зв'язки в контексті України та країн ЄС, але й до цієї програми здатна долучитись та допомогти будь яка третя сторона, наприклад Норвегія надала фінансування на проведення цієї місії, що, в свою чергу, зменшило фінансове навантаження в цілому на країни ЄС. Наразі 24 країни-учасниці ЄС обіцяли надати ресурси для здійснення навчання. Публічно заявлена мета цієї ініціативи - підготовка до кінця 2023 року близько 30 тисяч військовослужбовців ЗСУ [4]. Загалом, місія EUMAM Ukraine покращує та збільшує військовий потенціал Сил оборони України, шляхом вирішення як нагальних, так і довгострокових потреб в контексті вивчення військовослужбовцями ЗСУ різних аспектів, які стосуються тактичної медицини, інженерно-саперної справи, обслуговування західних зразків озброєння тощо. Також Місія забезпечує підготовку молодшого офіцерського та сержантського складу. Підготовка буде супроводжуватися наданням іноземної техніки ЗСУ. Усе надане озброєння, техніка та обладнання надають країни ЄС, фінансування здійснюється через Європейський фонд миру [5].

Загалом, проведення різних місій та операцій з тренування військовослужбовців ЗСУ посіли значне місце в контексті військової співпраці ще спочатку ідної агресії росії. Першою країною, яка створила першу місію з навчання українських військовослужбовців, була Британія, але з часом до цієї програми долучались Австралія, Нова Зеландія, Канада. Зокрема, за період від

початку військової агресії на Сході України і до початку повномасштабного вторгнення різними країнами створювались такі місії, як ORBITAL, UNIFER, програма IMET, тощо, які фактично створювали тренувальну базу, яка дозволила готувати кваліфіковані військові кадри та обмінюватись досвідом з ЗСУ в контексті наявного конфлікту низької інтенсивності проти сепаратистських проросійських сил та певної кількості російських військових, що дозволило зібрати чималий об'єм даних про тактику та військові спроможності росії в цілому. З часу повномасштабного вторгнення РФ, виникла необхідність збільшувати кількість особового складу та масштабувати тренувальні місії та операції, які проходили до цього часу. Деякі з них трансформуються, створюються нові, наприклад EUMAM, до яких долучається низка демократичних країн, підтримка яких може проявлятися не тільки у наданні військової техніки, а й у фінансовій підтримці подібних програм. Важливим фактом є те, що будь яке тренування особового складу передбачає їх концентрацію на військових об'єктах. Оскільки більшість військових об'єктів, які знаходяться на території України, були збудовані в часи СРСР, росії, так чи інакше, відоме місцезнаходження кожного з них. Це створює певні ризики, пов'язані з тим, що росія має ракетний потенціал для нанесення удару по подібних об'єктах, що може спричинити негативні наслідки для військових, які там можуть тренуватись в цей момент. І аби запобігти такому розвитку подій важливо готувати власних військовослужбовців на території країн-союзниць, які мають гарантії безпеки у вигляді статті 5, Північноатлантичного договору про колективну безпеку. Тому, підготовка офіцерського та сержантського на військових базах на території країн НАТО, це не тільки, в своїй сутності, якісне та комплексне навчання військовослужбовців, але і забезпечення їх безпеки під час проходження тренувальних воєнних курсів різного спрямування.

2.2. Досвід військової співпраці України з іншими країнами в рамках миротворчих місій під час та питання контролю над озброєнням

Україна почала брати активну участь у різних миротворчих місіях в різних країнах під егідою різних як глобальних, так і регіональних організацій ще з 1991 року. Але, якщо виокремлювати період з 2014 року, то Україна брала безпосередню участь в Місії ООН зі стабілізації у Демократичні республіці Конго, куди увійшло дванадцять осіб, з яких сім були військовими спостерігачами, п'ять осіб офіцерського складу, в Багатопрофільній інтегрованій Місії ООН зі стабілізації у Малі, до якої увійшло тринадцять штабних офіцерів. Чотири особи від української сторони були частиною Тимчасових сил ООН із забезпечення безпеки в районі Аб'ей, серед яких двоє офіцери, інші двоє – військові спостерігачі. Троє осіб, серед яких офіцер та два військові спостерігачі, брали участь у Місії ООН у Республіці Південний Судан. Крім цього, Україна брала участь у Місії ООН у справах Тимчасової адміністрації в Косові, зокрема, на момент отримання наказу про повернення в Україну, до цієї місії було залучено два українських офіцери. Один офіцер був долучений до Сил ООН з підтримки миру на Кіпрі та десять офіцерів – до спільних миротворчих сил в зоні безпеки Придністровського регіону Республіки Молдова [16].

Щодо самої діяльності українського миротворчого контингенту, то основні напрями роботи в контексті місій стосуються вертолітної підтримки та забезпечення, здійснення патрулювання території в межах наданої відповідальності, збір та аналіз даних, моніторингу та фіксації процесу роззброєння, та подальшої демобілізації та реінтеграції усіх озброєних угруповань, залучених до конфлікту, розвідувальних дій, розмінувань вибухонебезпечних предметів та територій, забезпечення передачі гуманітарної допомоги, супровід, охорона та нагляд за гуманітарними конвоями, рекогносцирування, морського патрулювання, тощо [41].

Доволі напруженим моментом у контексті здійснення миротворчих місій в цьому періоді, стало рішення Північноатлантичної ради про закінчення Місії НАТО “Рішуча підтримка” після приходу талібів до влади в Афганістані, прийняте в квітні 2021. А вже 5 червня цього ж року Україна повернула весь український персонал, який там знаходився [41]. Загалом, впродовж періоду з 2014 по 7 березня 2022 року, коли у Указом Президента України усі учасники миротворчих місій отримали наказ повернутись в Україну через повномасштабне вторгнення РФ, Україна брала активну участь у великій кількості спільних операцій з підтримання миру і безпеки в рамках таких організацій, як ООН, НАТО, а також у складі об’єднаних миротворчих сил на території таких країн, як Кіпр, Малі, Республіка Молдова, Демократична Республіка Конго, Косово, Республіка Південний Судан, Ісламська Республіка Афганістан та у районі Аб’ей [22].

Варто зазначити, що практична участь українських військових пілотів у таких місіях сприяла підвищенню рівня їх майстерності та дозволяла підготувати значну кількість військового льотного складу в контексті повномасштабного вторгнення 2022 року. Тобто, ці місії, які здійснювали пілоти української військової авіації, принесли значну кількість досвіду як для пілотів, які мають сотні годин польоту, так і для пілотів-початківців, які відносно нещодавно почали літати. Ця практика дозволила краще підготувати українських пілотів, що дозволило значно краще та ефективніше використовувати ту незначну кількість авіаційних сил в контексті протидії російським силам, потенціал яких, значно переважає потенціал України в більшості зразках озброєння кількісно, а за деякими показниками якісно, зокрема у випадку з ракетною галуззю.

Щодо моментів контролю над озброєнням у співробітництві, то через радянське минуле, Україна у спадок отримала велику кількість як різноманітної зброї, так засобів механізації. З часом, через доволі халатне відношення до умов зберігання, безвідповідальність певної кількості

військових та очевидну застарілість тих зразків військової техніки, яка була на зберіганні, більшість з таких засобів ставали аварійними. Це ж стосується не тільки технічних засобів, але і снарядів, ракет та боєприпасів, тощо. В цьому контексті, важливим є фінансування урядом США Програми утилізації протипіхотних мін, застарілих та надлишкових запасів озброєнь і боєприпасів через трастовий фонд, зокрема Штати на програму утилізації в рамках роботи трастового фонду виділили 25 млн євро. Але утилізація – це не головна проблема.

В контексті військової співпраці України з партнерами та союзниками, важливим для багатьох держав було питання саме контролю над озброєнням. Складність полягає в тому, що Україна до 2014 доволі часто продавала радянські залишки різним, м'яко кажучи, сумнівним суб'єктам на міжнародній арені. Щодо прикладів таких необачних та дещо безвідповідальних дій українського керівництва став кольчужний скандал, суть якого полягає в тому, що Президент України Л. Кучма особисто дозволив продаж радарних комплексів “Кольчуга” Іраку у 2002 році всупереч санкціям ООН, та постачання танків Т-72 до Південного Судану [51]. Ці події підірвали довіру до керівництва та дуже зашкодили репутації України. Саме ці інциденти змушували значну частину західного політикуму сумніватися в перспективності будь якої співпраці з Україною. Також певна частина представників західного політикуму використовувати ці події як аргументи на користь тез про Україну, як ненадійного партнера. Це в свою чергу дещо вплинуло на відношення західних урядів до України в цілому, та змусило їх проводити власну політику більш скептично налаштовано відносно України, що гальмувало інтеграційний процес значний час після цих подій, оскільки негативний образ держави вже був сформований. Але варто зауважити, що зараз, після повномасштабного вторгнення, на відносини з переважною більшістю західних країн та демократій у всьому світі це не впливає, оскільки Україна довела діями, що зараз, усю зброю, яку надають союзники в контексті

усієї військової допомоги сили оборони України застосовують за її прямим призначенням, а саме цю техніку використовують для знищення російської техніки, більшість з якої ще радянського виробництва. Доказом цього є заяви різних західних політиків, наприклад заява, зроблена директором з політики безпеки та оборони Європейської служби зовнішніх дій Йоанеке Балфорт під час засідання підкомітету Європарламенту з безпеки та оборони про те, що не було помічено прецедентів чи спроб продажі Україною західної техніки іншим країнам, а поширенням інформації про продаж західного озброєння займається виключно російська пропаганда та інші особи, організації, анонімні джерела, тощо, яких фінансує російський уряд [36].

Якщо все ж окреслювати коло проблем, яке напряду впливає на співробітництво, а відповідно і на допомогу, то в першу чергу варто згадати високий рівень корупції в різних державних структурах, необхідність працювати над створенням державної системи, в якій домінує принцип верховенства права та зменшення проявів кумівства, які часто не дозволяють державним інституціям правильно працювати через непрофесійність чи некомпетентність певних осіб в тій сфері, де вони працюють.

Загалом, варто зазначити, що з 2014 року кількість утилізованого та того, яке можна продати іншими країнам зняряддя, зброї та техніки щорічно зменшується, через потребу, що виникла внаслідок анексії Криму та спроб росії, використовуючи штучно створені сепаратистські рухи, порушити територіальну цілісність України та зберегти територію України в своїй сфері впливу. Тому з 2014 року український ОПК займається модернізацією, покращенням та відновленням великої кількості старих зразків радянської військової техніки, аби мати можливість ефективніше протидіяти збройним силам росії. Щодо різних навчальних програм для військовослужбовців ЗСУ то, ще з 2014 року створювались навчальні центри для військових на території інших країн, започатковувались різні місії з навчання українських військовослужбовців, на яких солдати та офіцери ЗСУ навчались необхідним

навичкам для того щоб вести бій, так і для того, щоб ефективно використовувати західні зразки озброєння в бою з російськими окупантами.

Висновки до розділу 2

Характеризуючи співпрацю України у військовій сфері, можна зробити висновок, що значна частина демократичних держав почала підтримувати та розвивати співпрацю з Україною ще з 2014 року. Це дозволило Україні переймати західний досвід підготовки як офіцерів, так і солдат, що, в свою чергу, надало змогу готувати військовослужбовців у відповідності до стандартів НАТО. Британія була першою країною, що створила місію ORBITAL, основна мета якої була навчати українських військовослужбовців. Згодом Австралія, Нова Зеландія, Канада доєднались до неї. Пізніше Канада розпочала власну місію з назвою UNIFER, мета якої полягає у навчанні та розбудові військового потенціалу Збройних Сил України. Обидві ці місії були запуснені у 2015 році на прохання українського уряду. Але в цей період вся співпраця України з, тоді ще, партнерами, відбувалась дещо повільно через низку факторів, серед них варто виділити як ті, які виникли через певні дії українського керівництва, так і ті, які виникли через спроби російської пропаганди та офіційних осіб дискредитувати український уряд в очах союзників з метою якщо не припинення, то зменшення обсягів тієї допомоги, яку надають союзники Україні. Після повномасштабного вторгнення росії співпраця в військовій сфері значно посилилась. До місій почали доєднуватись інші європейські держави, що посприяло значному масштабуванню військових навчань. Також варто зауважити, що західні країни проводять підготовку не тільки в контексті навчання українських військовослужбовців загальним військовим компетенціям, а й забезпечують підготовку персоналу

до складних високотехнологічних систем, наприклад систем ППО PATRIOT, систем реактивної артилерії HIMARS, та літаки західного виробництва F-16.

Щодо участі України у спільних миротворчих операціях, то Україна брала участь в місіях як під егідою різних організацій, типу ООН, ОБСЄ та інших, що сприяло формуванню та зміцненню позитивного іміджу та авторитету країни в системі міжнародних міжнародних відносин. Але під час повномасштабного вторгнення, усі учасники миротворчих місій отримали наказ про повернення в Україну з метою захисту її територіальної цілісності та суверенітету від російської федерації. Важливим є також і подальша участь України у миротворчих та гуманітарних місіях по всьому світі, уже після війни, оскільки крім того що це покращує авторитет держави серед інших держав, це також сприяє міждержавному обміну досвідом, сприяє накопиченню нового досвіду, який важливий для України в контексті подальшого протистояння з росією або іншою формою, яку вона матиме у випадку розвалу на окремі республіки. Зокрема, до миротворчих місій потім зможуть долучатись нові українські військові льотчики, які будуть практикуватись в контексті таких місій уже на F-16, переймати певний досвід в пілотів збройних сил інших держав, тощо.

РОЗДІЛ 3. ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ

3.1. Аналіз військово-технічної співпраці України до повномасштабного вторгнення

Військово-технічна співпраця України до повномасштабного вторгнення характеризується певною неоднозначністю та дещо стриманим бажанням партнерів розвивати співробітництво з Україною. Аби розуміти причини такої стриманості в розвитку військово-технічного співробітництва варто розуміти контекст та знати які позиції займали різні країни і як вони змінювались в період з 2014 по 2022 рік. Основними причинами такого характеру відносин були небажання західних країн вступати в пряму конфронтацію з росією, армія якої вважалась чи не найсильнішою після американської, та те, що значна кількість політиків, дипломатів вважали Україну територією, яка знаходиться у зоні впливу російської федерації, а виведення України з-під зони впливу росії може спровокувати ядерну агресію росії, що було абсолютно неприпустимим. Таке бачення мало багато авторитетних політиків, аналітиків та дипломатів, зокрема таку точку зору розділяв колишній держсекретар США Генрі Кіссінджер [3]. Тому Україна починає шукати партнерів не тільки на заході, а й на сході. Зокрема, доволі незвичною в цьому контексті, є військово-технічна співпраця України з Туреччиною. Між країнами активний двосторонній воєнно-політичний діалог почав проводитись ще задовго до 2014, а з того часу і по сьогодні можна прослідкувати чітку тенденцію до зближення в різних сферах, зокрема і в співпраці в військово-технічній сфері. Вона значно активізувалась та розвивалась в умовах идного протистояння

України з одного боку та сепаратистами, яких підтримувала росія з іншого. Хоча, той факт, що Туреччина не визнає законною окупацію Криму та цілком визнає кордони України за 1991 рік, не заважає їй торгувати з росією та іноді допомагати їй обходити західні санкції [56]. Також важливим в співпраці є купівля Україною турецьких безпілотних апаратів Bayraktar TB2, зокрема повідомлення про поставку даних БПЛА Україні з'явилися у 2019 році. Зокрема, тоді компанія-виробник Baykar повідомляла що Україна отримала дванадцять безпосередньо дронів та три станції керування ними. Після початку повномасштабного вторгнення, а саме на першому його етапі, цей БПЛА, нарівні з ПТРК Javelin, став символом спротиву України, оскільки, фактично, ці БПЛА допомогли відстояти Київ, тим самим зберігши саму українську суб'єктність на міжнародній арені. Також, важливим кроком у військово-технічній співпраці було підписання між Україною та Туреччиною меморандуму про співпрацю щодо будівництва та організації спільного навчально-випробувального центру з експлуатації безпілотних літальних комплексів Bayraktar поблизу міста Василькова. Важливою є і військово-технічна співпраця з Туреччиною в контексті переоснащенні українських ВМС. Зокрема з 2020 року тривали роботи зі створення першого корвета класу "Ада" для ВМС України з назвою "Гетьман Іван Мазепа". Закінчений був в середині осені 2023 року [56]. А всього, до повномасштабного вторгнення планувалось побудувати чотири одиниці, а план будівництва таких корветів передбачав участь українського ОПК. Варто зазначити, що спочатку, український уряд хотів встановлювати озброєння в Туреччині, але пізніше відмовився від цього плану, та прийняв рішення про оснащення бойовими модулями вже на українських підприємствах. Крім суден, Туреччина займалась модернізацією різних броньованих транспортних засобів, зокрема такими, як БТР-60 «Хорунжий» і бронемашини «Козак 2М1» з турецькими модулями SARP Dual і SARP KPVT відповідно. Загалом, можна сказати, що Туреччина шукає вигідні пропозиції в першу чергу для власного ОПК, бізнесу

та приватних компаній, які виробляють військову техніку, озброєння, тощо та стимулюють економіку Туреччини. А для таких компаній, в свою чергу, використання їхнього озброєння на війні в Україні – це беззаперечний плюс, оскільки це допомагає краще аналізувати військовий виріб та покращувати його слабкі сторони [56].

Також цікавим в цей період є співробітництво України та Саудівської Аравії. Зокрема у 2016 році в українських ЗМІ з'явилося повідомлення з посиланням на звіт Павлоградського хімічного заводу, що компанія отримала від Саудівської Аравії приблизно 40 мільйонів доларів на розробку оперативно-тактичного ракетного комплексу “ГРІМ-2”, аба інша назва ОТРК “САПСАН”. Можливо, що до справи також долучилось КБ Південне ім. М.Янгеля. Загалом цей оперативно-тактичний ракетний комплекс призначений для запуску балістичних і крилатих ракет. Його мінімальна дальність стрільби становить 50 км, а максимальна - 280 км в експортному варіанті і 350 км у варіанті для ЗСУ. У квітні 2019 року було оголошено про виготовлення двох прототипів цього ОТРК, один для випробувань Саудівською Аравією, а інший для випробувань Збройними Силами України. Саудівська Аравія випробувала власний комплекс в 2019 році, а ввести в експлуатацію його планувалось до кінця 2022 року. У жовтні 2020 року було оголошено, що для завершення тестування української системи буде потрібно ще 300 мільйонів доларів. В лютому 2021 року Міністерство оборони України повідомило про плани підписати контракт на поставку першого піддослідного дивізіону ОТРК “ГРІМ-2”, який, як передбачалось, складається з двох пускових установок, двох машин заряджання та двох блоків керування. Загалом це проєкт мав бив відігравати роль щита неядерного стримування агресора, але через низку проблем, зокрема корупцію у оборонному відомстві України, ОТРК так і не пішов в серійне виробництво [61].

Щодо розвитку військово-технічного співробітництва України з традиційними союзниками, то у 2017 році сенат США схвалив проєкт витрат

на оборону, в якому окремо виділялись фінанси на військову допомогу Україні, в тому числі на зразки летального озброєння, яке необхідне Україні для захисту територіальної цілісності. Пізніше, в березні 2018 року держдеп прийняв позитивне рішення відносно продажу Україні 37 одиниць ПТРК Javelin і 210 ракет на суму близько 47 мільйонів доларів. А в квітні це озброєння уже надійшло на озброєння ЗСУ. Фактично, це перший прецедент передачі західного зразка ПТРК, який був наданий Україні. Крім такого озброєння Україна отримала від США системи захищеного зв'язку, транспортні засоби підвищеної прохідності, різні безпілотні літальні апарати тактичного рівня, прилади нічного бачення та тепловізори, західні контрбатареїні радари, стрілецька зброя, тощо [23].

На військово-технічне співробітництво з Канадою в цьому періоді сильно впливали два фактори: значний вплив української діаспори на здійснення зовнішньої політики відносно України та бажання послабити росію в арктичному регіоні сприяли нарощуванню товарів та засобів воєнного призначення для України. Канада надавала Україні різні нелетальні засоби, зокрема, за сприянням Світового Конгресу Українців, було передано радіостанції Harris, обладнання для розмінування місцевості, прилади нічного бачення, бронежилети, амуніцію, тощо [54].

Крім вищезгаданих країн, Україна у цей період створювала та розвивала нормативно-правову базу для військово-технічного співробітництва з такими країнами як Литва, Латвія, Естонія, Польща, Болгарія, Словаччина, скандинавськими країнами, тощо [51;52;53]. Підписання такого роду документів свідчило про взаємну зацікавленість в основному пов'язану з необхідністю протидіяти росії та її імперським амбіціям в контексті ідної агресії на Сході України, оскільки це прямо відповідає національним інтересам тих країн, які безпосередньо межують з російською федерацією. Але в той же час, є країни які шукали власної вигоди для свого ОПК та економіки, наприклад Туреччина, що дозволило Україні підписати контракт на

замовлення різного типу суден для українських ВМС, тощо, що значно посилювало потенціал сил оборони України в контексті идного протистояння з росією.

3.2. Передача Україні західних зразків озброєння в контексті повномасштабного вторгнення РФ

Західне озброєння, яке Україна почала отримувати в значних кількостях в період напруги 2021 року, який виник через зосередження росією великої кількості військових на кордоні з Україною та власне в період широкомасштабної війни проти України, доволі сильно впливали на здатність України обороняти власний суверенітет та територіальну цілісність. Зокрема, першими західними зразками озброєння, які були передані Україні були комплекси Javelin, NLAW та інші протитанкові засоби. Наявність та уміння використовувати ці комплекси вплинули на те, що сили оборони України на першому етапі повномасштабного вторгнення змогли знищити чималу кількість російської бронетехніки, і тим самим змогли звільнити Київщину, Житомирщину, Чернігівщину та Сумщину. Тоді ж, через слабкість протиповітряної оборони на тимчасово окупованих територіях, по яких просувалась російська армія на півночі України, доволі успішно працювали зразки турецького оборонпрому Bayraktar TB2, зокрема він брав участь в операції по обороні Броварів, де була розгромлена колона 6 танкового полку і вбитий командир цього полку Захаров. Сюди ж можна також віднести протикорабельні ракети. У 2022 році Україна використала свої протикорабельні ракети «Нептун» власного виробництва, щоб потопити чорноморський флагман Росії — крейсер «Москва». Відтоді Данія надала протикорабельні ракети Naгрoop і пускові установки берегового базування, що дозволило тримати весь чорноморський флот під напругою, що, певним

чином, вплинуло на те, що кількість обстрілів як військової, так і цивільної інфраструктури України зменшилась [14].

Ракетна артилерія була наступним елементом західного озброєння, що настільки вплинув на війну, що багато авторитетних аналітиків та експертів вважають, що це стратегічно змінило хід бойових дій. Зокрема такі зразки західного озброєння M142 HIMARS та M270 MLRS дозволили точно вражати російські склади з боєприпасами за 80 км від лінії фронту, що зупинило російський наступ на деяких напрямках, дещо стабілізувало лінію фронту та зменшило кількість снарядів, які випускає російська сторона по українських позиціях та цивільній забудові, тим самим зменшило кількість потенційних жертв серед військових, які могли бути, якби вся та кількість снарядів була випущена на українські позиції.

Також, відчутним є вплив на хід бойових дій звичайних західних артилерійських систем, зокрема таких як, M777, M109, AS90, CAESAR, PzH2000, Krab, Zuzana 24 і Archer, тощо [14]. Ці артилерійські установки використовують снаряди 155мм західного виробництва, та є набагато точнішими ніж російські аналоги. Якщо ж говорити про кількість, то у 2022 році співвідношення випущених українських снарядів до російських було 1 до 10. Зараз ситуація змінилась в кращу для України сторону і, хоча зараз українська артилерія по кількості випущених снарядів все ж поступається, за рахунок більшої точності пострілу західних зразків артилерії, на полі бою в цьому плані існує паритет. Тобто, якщо все ж країна зрівняється в кількості пострілів з росією, то якісна перевага в точності дозволить Україні значно посилити власні позиції та більш успішніше боротися з російською армією. Також в цьому контексті варто згадати про активне використання артилеристами дронів для коригування вогню артилерійських систем, що також підвищує точність.

Щодо передачі важкого озброєння, типу танків, то важливу роль в цьому контексті зіграло саме бажання уряду Великобританії позиціонувати на

міжнародній арені себе як незалежну силу у міжнародному політикумі, і це можна доволі чітко спостерігати в тому, що у російсько-українській війні Британія намагається виконувати роль провідної, незалежної від США чи об'єднаної Європи сили, яка впливає на ситуацію в цілому. І можна сказати що діє британський уряд доволі успішно в цьому контексті. Прикладами такої поведінки є те, що попередник Р. Сунака, Борис Джонсон був перший з західних лідерів, який у квітні 2022 року наважився відвідати Україну. Показовим в контексті військово-технічної підтримки України в цій війні є те, що саме Британія першою заявила про те, що передасть Україні класичні танки Challenger 2, і тільки після цього уряд США та Німеччини заявили що передадуть танки Abrams та Leopard 2 відповідно. Якщо ж згадувати події середини 2023 року, то британський Уряд передав Збройним Силам України власні ракети середнього радіусу Storm Shadow, зокрема 18 травня Міністр оборони Великобританії Бен Уоллес на прес-конференції з міністром оборони Норвегії Бьорном Арілем Грамом заявив, що ці британські ракети вже працюють в Україні [3]. І, загалом, основна важлива річ, яку робить британський уряд - це те, що британські чиновники створюють прецеденти передачі певного типу озброєння, який раніше Україні не постачався жодним з партнерів. Оголошення про передачу британських танків західного зразка спровокувало те, що Німеччина, чий уряд доволі довго вагався з передачею танків, оголосила про передачу танків Leopard 2. Аналогічно ситуація повторилась з передачею ракет, зокрема після оголошення британцями про передачу ракет Storm Shadow, Макрон особисто оголосив про те, що Франція передасть Україні ракети Scalp, французький аналог Storm Shadow [14]. В перспективі, до цієї ініціативи може приєднатися уряд Німеччини, зокрема Німеччина зможе передати Україні крилаті ракети Taugus, які належать до того ж класу, що і Scalp і Storm Shadow.

Щодо забезпечення Україною безпеки у власному небі в контексті повномасштабного вторгнення РФ, то основна складність для України в

ситуації повномасштабного вторгнення Росії, полягає в тому, що наявна кількість засобів протиракетної та протиповітряної оборони недостатньо. Навіть до наявного на озброєнні в сил оборони, радянського комплексу С-300, Україна не здатна забезпечити виготовлення ракет до цього комплексу на власній території, а з початку війни використовує власні ракетні запаси, які скоро можуть закінчитись [16]. А єдиним виробником ракет до цього комплексу є завод головного системного конструкторського бюро Концерну ППО «Алмаз-Антей» імені академіка О.А.Расплетіна, який виробляє ракети для Росії, країни, яка використовує ці ракети не тільки згідно з їх прямим призначенням, а й для нанесення невивірених ударів по території України при певній модернізації таких ракет. Тому навіть в цьому контексті, переозброєння ЗСУ на західні зразки ППО та ПРО це важливий крок у набутті стандартів НАТО, яке не має альтернативи, хіба створювати заводи з виробництва ракет до радянських комплексів на території країн-союзниць, але перспективність цього рішення як мінімум сумнівна, через нижчу якість, порівняно з західними зразками. Крім цього, Американські та українські конструктори вивчають можливі подальші шляхи розвитку української системи повітряної оборони та мають певні позитивні результати в контексті інтеграції західних ракет до радянських систем ППО та ПРО, зокрема їм вдалось поєднати старі радянські пускові установки «Бук» з ракетами західного виробництва Sea Sparrow та радянські радары з ракетами AIM-9M Sidewinder [26]. Передбачається, що після підписання Україною то США меморандуму про співробітництво щодо спільного виробництва зброї та обміну технічними даними, Україна матиме можливість створювати підприємства з виготовлення ракет до гібридних систем ППО на власній території, за допомогою американських потужностей, які будуть надані в рамках цього меморандуму [26]. Важливим питанням в цьому контексті є подальша підтримка західних комплексів протиракетної та протиповітряної оборони, виготовлення та модернізація ракет до нього, підготовка та навчання

нових операторів таких комплексів, з метою збільшення потенційних можливостей використання таких засобів з точки зору людського ресурсу. Тобто потрібно за можливості завжди збільшувати кількість навчених компетентних операторів та механіків, які працюють з різними західними комплексами протиповітряної та протиракетної оборони, оскільки, у випадку, якщо країни союзники виділять додаткові засоби, на яких можна працювати, це дозволить майже одразу ці комплекси включати у бойовий склад сил оборони, залучати до бойового чергування, що збільшить потенціал з захисту українського неба. Важливим в контексті розробки рекомендацій щодо потенційних угод та експортних вимог для України стало рішення уряду США про створення групи Ukraine Deal Team. До неї увійшли представники Державного департаменту, Міністерства оборони та Міністерства торгівлі США. Очевидно, основна мета цієї групи полягає в розробці та аналізі практичних рекомендацій щодо ефективної організації подальшої зовнішньої співпраці українського ОПК [9].

Також доволі серйозним викликом для української системи повітряної оборони є використання ЗС РФ ракет, які характеризуються балістичною траєкторією польоту та надзвуковими швидкостями. І основною складністю в цьому контексті є те, що більшість комплексів ППО не здатні перехоплювати балістичні цілі, і тому, використання ЗС РФ таких ракет як 9М723, які росіяни запускають з ОТРК Іскандер, та ракет Х-47М2 «Кинджал», які є аеробалістичними ракетами здатними нести ядерний заряд, представляють особливу небезпеку для України до появи в ЗСУ на озброєнні американських систем Patriot, найновішої наявної версії Рак 3, яка здатна перехоплювати такі цілі, що і було перевірено на практиці під час ракетних ударів по Києву в травні та червні 2023 року та послідуєчих ракетних ударів [16].

Ще одним викликом для України в контексті забезпечення країни засобами ППО та ПРО, окрім крилатих та балістичних ракет, є те, що Російська Федерація використовує власні дрони-камікадзе ZALA Lancet, які

наносять значну шкоду для військової техніки сил оборони, зокрема російські провоєнні телеграм канали опублікували в мережу декілька відео, в яких такий дрон наносить удар по німецькій ЗСУ Gepard та по радару від комплексу Iris-T. Також РФ доволі тісно зараз співпрацює з Ісламською Республікою Іран та закуповує у нього значну кількість безпілотників Shahed 136, які запускають з військових аеродромів на території РФ та з окупованих українських територій по переважно цивільній інфраструктурі. Суть цього виклику полягає у тому, що як російські ланцети, так і іранські безпілотники-камікадзе коштують значно дешевше, відносно тих ресурсів, які потрібно витратити на їх збиття. Ціна за одиницю іранського дрона-камікадзе становить близько 20 тис доларів, в той час, як ціна пострілу однієї ракети американського комплексу Patriot сягає мільйона доларів, а вартість пострілу Iris-T коштує 430 тисяч Доларів. І в той же час шкода, яку можуть завдати ці дрони камікадзе може оцінюватись в десятки мільйонів доларів, яскравий приклад, пошкоджений ланцетом радар до Iris-T, вартість якого оцінюють приблизно в 16.6 мільйони Євро [34]. Не варто також забувати, що важливим елементом війни є дрони тактичного рівня, зокрема ті, які використовують звичайні піхотинці. Це в свою чергу, стимулює сторони шукати та розробляти засоби боротьби з таким типом дронів, які можуть бути у вигляді високотехнологічних станцій РЕБу чи спеціальних сіток.

І тому Україна разом із західними партнерами, вибудовуючи багаторівневу ешелоновану систему ППО та ПРО, займаються питанням раціоналізації наявного в Україні ресурсу, щоб крім комплексів, які могли б гарантовано знищувати повітряні цілі, які летять за балістичною траєкторією та розвивають надзвичайно високу швидкість, на озброєнні в сил оборони України стояли й інші комплекси, наприклад комплекси зенітної артилерії, яка могла б значно дешевше знищувати цілі, які летять доволі низько та повільно. Тому, для боротьби з відносно дешевими, але не менш небезпечними, російськими дронами-камікадзе та дронами іранського виробництва

важливою є військово-технічна співпраця в цій сфері з такими країнами як Німеччина, Франція, Італія та, особливо, Швейцарія, в контексті виробництва боєприпасів до зенітної артилерії. Крім того, посилюється діалог з Італією, зокрема Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль відвідав в квітні 2023 року Італію, де відвідав італійське оборонне підприємство Rheinmetall Italia S.p.A., яке займається виробництвом сучасних систем ППО, зокрема таких як Skynex – комплекс ППО малого радіусу дії, який є ефективною протидією російським та іранським дронам, що завдають ударів по інфраструктурі України, і який, згідно з відкритих джерел також стоїть вже на озброєнні в ЗСУ [16].

Загалом, такий принцип будівництва загальної повноцінної протиповітряної та протиракетної системи дозволить Україні раціоналізувати витрату власних ресурсів на боротьбу з російськими повітряними цілями в повітряному просторі України, тому також важливою є співпраця з країнами, які свого часу займалися на практиці питанням забезпечення та раціоналізації ресурсів ППО та ПРО та організаціями, які спеціалізуються на побудові такого типу комплексних систем повітряної оборони, або мають досвід в цій сфері. Прикладами таких країн є США, оскільки саме міністерство оборони США має ресурсну базу та спроможність моделювати різні варіанти розстановки протиповітряних засобів різного радіусу дії на території України за допомогою електронно-обчислювальних пристроїв та різного програмного забезпечення, з метою виявлення найбільш раціонального бойового порядку або базування систем ППО та ПРО України. Найбільш доцільним варіантом в цьому контексті слід вважати створення декількох можливих сценаріїв розміщення таких комплексів, це сприятиме тому, що небезпека від витоку такого роду даних не принесе значних проблем, оскільки практичним розташуванням цих комплексів вже буде займатись керівництво повітряних сил.

Важливу роль в такій комплексній системі ППО та ПРО України в майбутньому відіграватимуть сучасні західні винищувачі четвертого плюс

покоління, які можна сприймати як певну мобільну платформу, радіус дії якої, в певних версіях, співставний радіусу роботи комплексу протиповітряної оборони з дальністю дії більш ніж 100 км, що значно спростить процес збиття повітряних цілей в небі над Україною. Найкращим можливим варіантом для України є передача збройним силам літаків F-16, оскільки основними перевагами цих літаків є масовість відносно інших зразків винищувальної авіації країн-союзниць та часта їх модернізація, через що вони і досі актуальні, та в певних аспектах переважають характеристики російських, відносно новіших літаків. Тому в цьому контексті важливим є співробітництво зі всіма державами, на озброєнні яких стоять або стояли літаки F-16, оскільки ці держави вже мають досвід та потужності, які можуть перейняти та в подальшому користуватись українські пілоти та обслуговуючий персонал. Це спростить процес передачі таких літаків, процес якісної підготовки пілотів, забезпечення необхідного технічного обслуговування, процес їх подальшої підтримки та надання різного типу озброєння для цих літаків, з метою подальшого їх використання задля забезпечення безпеки українського неба. Хоча, в той же час, необхідно посилювати співробітництво з країнами та міжнародними організаціями, які виражають бажання фінансувати проекти передачі такого роду озброєння. Щодо термінів передачі Україні західних винищувачів, то згідно з консервативними оцінками Міністра оборони України 2021-2023 О. Резнікова, з'являться F-16 в Україні на початку 2024 року [24].

Також, як я вище зазначав, різні, передані Україні, моделі комплексів протиповітряної та протиракетної оборони, як і інші види озброєння, вимагають різних деталей для підтримки їх в робочому стані або у випадку, якщо якийсь з таких комплексів зазнає ушкоджень внаслідок чергової ракетної або дронної атаки на Україну, та з'явиться необхідність в заміні тих чи тих деталей. Це в свою чергу, значно ускладнює логістику та вимагає більшої кількості ресурсів, які власне йдуть на логістичні витрати. Тому, після

закінчення війни Україні вкрай необхідно буде, використовуючи весь той досвід, здобутий у війні, визначитись з основними моделями озброєння, які стоятимуть на озброєнні в ЗСУ та уніфікувати всю наявну зброю та техніку згідно стандартів НАТО, аби в подальшому виникало менше проблем під час інтеграції як української системи ППО та ПРО в загальну систему НАТО, так і ЗСУ в цілому. Це вимагатиме глибокого аналізу як статистики власних втрат, підбитих або збитих цілей, тобто ефективності зброї, так і реальних відгуків від людей, які практично працювали операторами цих комплексів під час війни.

3.3. Надання союзними державами послуг військового призначення в військово-технічній сфері в контексті повномасштабної війни

Загалом, крім надання військової техніки, Україні для підтримки власної обороноздатності необхідно забезпечувати можливість проводити ремонт західної техніки, не відправляючи її назад в країну, звідки вона була поставлена, безперебійне постачання снарядів, мін, боєприпасів, тощо. Це стимулює військово-політичне керівництво України шукати та співпрацювати з компаніями та державами, які у випадку дво- або багатосторонньої угоди або контракту візьмуть зобов'язання надавати силам оборони України необхідні для здійснення військових операцій ресурси для протидії росії. Зокрема за час повномасштабного вторгнення військово-політичне керівництво України зіштовхнулось з певною кількістю викликів в військово-технічній сфері, які не дозволяли ефективно використовувати західну зброю у необхідних для оборони масштабах. Наприклад, більшість сучасних західних артилерійських систем не були розраховані на ведення такого активного темпу стрільби, який необхідний в російсько-українській війні, що безпосередньо впливає на працездатність таких систем. В цьому ж контексті, варто зазначити, що немає чітко визначеного одного стандарту пропорцій вибухової речовини в снарядах 155 мм, тобто заводи це пропорції відрізняються залежно від того в якій конкретно країні був виготовлений той чи той снаряд, оскільки виробники

зазвичай роблять їх максимально сумісними з власними вітчизняними артилерійськими системами, ТТХ яких в різних країнах зазвичай відрізняються. І хоча калібр однаковий, але ця незначна різниця у масі чи то снаряду, чи вибухової речовини, чи порохів впливає на швидкість зношення ствола артилерійської системи під час здійснення пострілу, а оскільки зношений ствол артилерії не дозволяє продовжувати вогонь, це напряду впливає на кількість загальних стволів, здатних здійснювати вогневе ураження ворога взагалі. Яскравим прикладом в цьому контексті є ситуація з німецькою САУ Pzh 2000. Зокрема, через високу інтенсивність бойових дій та використання снарядів не тільки виробництва Німеччини, які підходять для цієї системи найкраще, станом на осінь 2022 року, близько третини усі переданих до цього САУ цього типу потребували ремонту та заміни ствола, а можливості це робити на території України немає через високий рівень технологічності цього військового виробу [32]. В будь-якому разі, такі фактори сприяють зменшенню артилерійської потужності України в цілому, що збільшує кількість потенційних жертв серед українських військовослужбовців, оскільки вони частіше вимушені вступати в безпосередній бойовий контакт з росіянами. І тому ці, вище перелічені фактори змушували як Україну, так і держав-союзниць шукати способи відповідати на такі виклики. Союзники ці проблеми розуміють та займаються їх вирішенням, зокрема про це свідчить заява голови військового комітету НАТО Роба Бауера, в якій він закликав країни блоку узгодити єдиний стандарт для 155 мм боєприпасів [31].

До послуг військового призначення, які з'явились після початку вторгнення росії в 2022 році, можна віднести ремонт західної техніки, яка отримала серйозні пошкодження під час бойових дій, які не можна усунути на місці, чи відтягнувши технічний засіб на декілька десятків км від лінії фронту. Так, наприклад, в липні 2023 на базі заводу "Бумар-Лабенди" в Глівіцах був створений центр обслуговування німецьких танків Leopard 2 в Польщі. Місяцем

раніше, у Познані, на підприємстві компанії *Wojskowy Zakłady Motoryzacyjne* був створений аналогічний центр, тільки вже для обслуговування американських танків Abrams версій M1A1 та M1A2 SEP v3, які знаходяться зараз на озброєнні польської армії [33]. Крім підприємств, що займаються західним озброєнням, в багатьох європейських країнах працюють підприємства, які займаються ремонтом та модернізацією старих радянських зразків озброєння, що важливо, оскільки значна частина техніки, що використовують ЗСУ, була виготовлена ще в Радянському Союзі.

Важливим для України є виробництво снарядів та боєприпасів різного калібру для зенітної артилерії, яка необхідна для боротьби з відносно дешевими, але не менш небезпечними, російськими дронами-камікадзе та дронами іранського виробництва. Забезпечення необхідною кількістю снарядів та боєприпасів для таких установок на озброєнні в ЗСУ надзвичайно важливе для підтримки власної обороноздатності України в контексті захисту власного неба. Тому закупівля Україною подібних речей та укладання довгострокових контрактів на їх виробництво є стратегічним пріоритетом. Мають відбуватись діалоги стратегічного рівня України з такими країнами як Німеччина, Франція, Італія та особливо Швейцарія, оскільки вона є одним з основних виробників 35-мм снарядів. Ці снаряди застосовуються в зенітно-артилерійських системах Gepard. Викликом пов'язаним з Швейцарією є те, що ця країна має певні особливості на рівні законодавства, хоча і тут український дипломатичний корпус працює та має певні успіхи в цьому контексті. Зокрема Швейцарія дещо послабила Закон про реекспорт зброї, та дозволила реекспортувати власну зброю третім країнам, зокрема Україні, хоча з певними особливостями [45]. Щодо успіхів України в співпраці з такою країною як Німеччина в контексті надання військових послуг, то згідно відкритих джерел, станом на липень 2023 року Німеччина відновила та поставила Україні вже 46 одиниць ЗСУ Gepard. Планується, за підтримки американської сторони, до кінця поточного року підняти зі зберігання, відновити та передати Україні ще

33 одиниць таких зенітних систем, а щодо снарядів до них, то в листопаді минулого року компанія Rheinmetall придбала іспанського виробника снарядів Exral Systems за 1,2 мільярда євро, що збільшило потужність цієї компанії виробництва набоїв до системи Gerard з 80000 до 380000 в рік, що є однією з причин посилювати співпрацю з компанією Rheinmetall [45].

Також, сюди можна віднести співпрацю з Пакистаном. Військово-технічна співпраця України з цією країною по своїй природі нагадує співпрацю в цій ж сфері з Туреччиною. Тобто фактично, Пакистан в зовнішній політиці керується виключно логікою власної вигоди. Саме тому він купує російські енергоносії, і в той же час військово-промисловий комплекс цієї країни працює на потреби сил оборони України. Якщо ж конкретніше розглядати співпрацю, то варто зазначити, що часто в співробітництві між Україною та Пакистаном брали участь і треті країни. Зокрема восени 2022 року в ЗСУ почали з'являтися перші доставлені до Європи 122 мм снаряди пакистанського виробництва, а транспортуванням цих артилерійських снарядів займалися Королівські військово-повітряні сили Великобританії. Пізніше, на початку січня 2023 року The Economic Times повідомили, що Пакистан планує надати Україні пряму військову допомогу. До пакету входять артилерійські капсули M82, снаряди до артилерії калібру 155 мм, металеві заряди M4A2, та підричники PDM тощо. Їх надасть місцевий постачальник зброї DMI Associates у співпраці з оборонними компаніями Східної Європи [28].

Доволі незвичним партнером України в контексті виробництва снарядів є Сербія. Зокрема, сербський оборонний ОПК випускає та постачає Збройним силам України снаряди до старих радянських зразків військової техніки. Позиція Сербії є доволі незвичною, оскільки, як вважалось, росія – один із стратегічних партнерів Сербії, що можна було прослідкувати як в офіційній державній пропаганді, так і в суспільних настроях, але зараз можна чітко спостерігати таку тенденцію, що Сербія намагається отримати максимальну

вигоду для себе в контексті співпраці з Європейським союзом, а підтримка України – це дієва державна стратегія, яку розуміє сербський уряд, оскільки крім активізації співробітництва та покращення відносин з ЄС, виробництво та продаж снарядів стимулює розвиток економіки цієї країни, що є беззаперечним плюсом для її керівництва [4].

В контексті вироблення боєприпасів, варто зазначити про підписані контракти між Пентагоном та компанією Boeing, про виробництво GLSDB. Це малі авіаційні бомби малого діаметра GBU-39, до яких приєднані ракетні двигуни від реактивних снарядів M26. Пусковою установкою для подібних засобів ураження слугують вже наявні в Україні системи HIMARS і M290. Передача цих снарядів дозволить Україні більш активно наносити удари на глибину в 150 км та ще більше руйнувати логістичну систему окупаційних військ, що певним чином матиме наслідки для фронту. Важливим в цьому контексті є систематичне нанесення ударів, тому безперервне, постійне забезпечення ЗСУ такими засобами дозволить здійснювати максимально ефективний вогневий тиск на російські війська, знищуючи їх логістику [11]. Також варто згадати про ініціативу Європейського союзу про виробництво мільйона артилерійських снарядів до березня 2024 року. Але, згідно останніх повідомлень від ЄС, країни не встигнуть до березня поставити усю кількість таких снарядів через різні як об'єктивні, та і суб'єктивні причини, серед яких – нестача необхідних матеріальних ресурсів на міжнародному ринку та неготовність ОПК більшості європейських країн до виробництва такої кількості 155 мм снарядів, оскільки до російсько-української війни європейські країни виключали можливість масштабної війни з активним залученням артилерії в світі, що сприяло деградації потужностей з виробництва снарядів [41]. США також розвивають власні здатності ОПК виготовляти товари військового призначення техніку тощо. Зокрема, опираючись на нещодавно опубліковані Пентагоном дані, можна стверджувати, що 3,3 мільярда доларів було вкладено як інвестиції у

розширення виробничих потужностей компаній, а 27,3 мільярда доларів було витрачено на заміну вже виробленого озброєння, яке знаходилося на складах, але передане ЗСУ [9]. У свою чергу це впливає на економіку США, оскільки створення нових робочих місць на підприємствах значно стимулює економічний зріст. Варто зазначити, що інколи, угоди, які укладає Україна про поставку подібних засобів, є не завжди публічними, що ускладнює пошук та аналіз такого типу інформації.

Стратегічно важливо для України розвивати співробітництво з різними європейськими компаніями, однією з найважливіших в цьому контексті є німецька компанія з виробництва зброї Rheinmetall. Хорошим прикладом результату співпраці України з цією компанією є закінчення будівництва спільного підприємства з Укроборонпромом виробництва бронетранспортерів Fuchs у 2024 році, а також спільного підприємства з виробництва бронемашин Lynx у 2025 році [27]. Також, беззаперечним аргументом стосовно необхідності розвивати стратегічний діалог з такими компаніями є їх наявна широка та розвинута промислова база з виробництва дефіцитних для ЗСУ снарядів 155 мм, оскільки потужності з виробництва цієї компанії знаходяться не тільки в Німеччині. Rheinmetall має заводи з виробництва боєприпасів у Австралії, Іспанії, Німеччині та Південній Африці. Це в свою чергу дозволить використовувати ОПК вище перелічених країн для виробництва необхідних для знищення російської армії Силами оборони України [45]. Але варто також зазначити, що у випадку повного завантаження усіх потужностей з виробництва таких артилерійських снарядів їх виробничий ліміт складає 700 000 на рік, що не покриває усі річні витрати 155 мм снарядів Сил оборони України, а потреба складає близько 3 млн на рік, тому необхідно ще більше посилювати та нарощувати діалог та співробітництво в цьому контексті.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Західне озброєння відіграє значну роль в контексті російсько-української війни. Ще з початку цієї агресії, певна кількість демократичних країн почали надавати Україні спочатку нелетальну західну допомогу, куди входили тепловізори, бронежилети, каски, тощо, які були необхідні для ведення військових операцій з метою протидії сепаратистським угрупованням, які підтримувала росія. Але з часом, розвиток військово-технічної співпраці України все ж дозволив ЗСУ отримувати різні, значно ефективніші за радянські, західні зразки летального озброєння. Також розвиток військово-технічної співпраці з низкою країн, дозволив Україні не тільки отримувати військове знаряддя в якості допомоги, а й купувати за власний кошт, що стимулювало співпрацю ще більше. Важливим поворотним моментом в співробітництві стало російське вторгнення 24 лютого 2022 року, оскільки після нього Україна почала отримувати низку військово-технічних засобів, які мають вплив на поле бою і досі. Зокрема, на першому етапі війни солдати ЗСУ застосовували різні протитанкові засоби західного виробництва проти російських військ та турецькі дрони, що дозволило вибити російські війська з західних областей України. Реактивна артилерія, зокрема системи HIMARS і M290, які надали союзники, дозволили Україні стабілізувати лінію зіткнення під час наступного етапу війни, зокрема під час російського наступу влітку 2022 року та впродовж наступних місяців війни на Сході і Півдні України.

Танки західного виробництва, які були надані пізніше, також грають значну роль під час бойових зіткнень та значно краще захищають життя військовослужбовців у порівнянні з радянськими аналогами, різні БМП, тягачі для транспортування важкого озброєння, радянські літаки, які були модернізовані відповідно до західної наукової думки, НММWV тощо. Це все дозволяє Україні успішно оборонятись та завдавати важких втрат російському війську. Але, в той же час, для досягнення перемоги на полі бою, необхідно покладатись не тільки на зовнішню допомогу, а й розвивати власні, як

класичні засоби нанесення ударів та знищення ворога, так і засоби асиметричного характеру. Класичним прикладом таких засобів є виробництво українським ОПК САУ “Богдана”, яких за останніми даними Україні виробляє до шести одиниць на місяць [37]. Щодо асиметричних засобів, то чи не найкращим рішенням в цьому контексті є FPV дрони, які складаються майже повністю, окрім бойової частини, з матеріалів цивільного призначення, що дозволяє безперешкодно купляти комплектуючі на міжнародному ринку, оскільки продаж такого роду комплектуючих не регулюється міжнародним законодавством так, як регулюється продаж та купівля товарів військового призначення.

ВИСНОВКИ

Отже, досліджуючи військове співробітництво України з 2014 року, можна сказати, що воно відіграло та відіграє важливу роль в контексті як идного протистояння, яке почалось після Революції гідності, так і повномасштабного вторгнення росії в Україну. Умовно, усе військове співробітництво можна поділити на три основні категорії – воєнно-політичне, військове та військово-технічне співробітництво. Варто зазначити що є і інші напрями співробітництва, зокрема які стосуються інших важливих сфер вужчого направлення, наприклад, воєнно-економічна, воєнно-екологічна тощо. Щодо того, яка суть головних, вище перерахованих напрямів, то воєнно-політичне співробітництво полягає у здійсненні державної політики в сфері національної оборони, основною метою цього співробітництва є підвищення рівня гарантій воєнної безпеки України. Військове співробітництво полягає у якісному реформуванні і подальшому розвитку ЗСУ, воєнної науки, військової освіти, підготовки військ, їх взаємодії зі збройними силами інших країн для досягнення спроможності виконувати спільні завдання тощо. Військово-технічне співробітництво стосується імпорту та експорту різних товарів військового призначення, покращення та модернізації наявних і створення нових зразків озброєння та військової техніки. Варто сказати, що усі три доволі сильно пов'язані між собою, та доповнюють один одного, оскільки доволі часто, наприклад, на заходах воєнно-політичної співпраці обговорюються як питання, які суто стосуються цього напрямку співпраці, тобто воєнно-політичного характеру, так і питання, пов'язані з військовим та військово-технічними напрямами. Характеризуючи сучасний стан справ, варто сказати, що зараз чинником, який найбільше впливає на воєнну співпрацю України, є саме війна, і оскільки зараз війна знаходиться у точці, коли жодна із сторін не має достатньої кількості ресурсів для проведення широкомасштабних операцій, але в той же час має більш ніж достатньо засобів для стримування протилежної сторони, допомога Україні, яку надають партнери в контексті співробітництва, особливо важлива. А оскільки

індустріальний потенціал західних країн набагато вищий ніж потенціал рф, вихід з цієї ситуації вбачаю в якнайшвидшому нарощуванні індустріальних спроможностей західних країн в сфері виробництва снарядів, військового приладдя військової техніки і подальшу передачу цієї техніки Україні аби звести нанівець чисельну перевагу росії, оскільки якщо уявити ситуацію, в якій Україна мала б таку ж кількість засобів механізації і вогневої потуги як і росія, перевага в якості західного озброєння над старим радянським дозволила б досягти переваги та полі бою.

Також важливим питанням в контексті військової співпраці є завоювання Україною саме переваги в повітрі, а не умовного паритету, шляхом надання Україні союзниками західних винищувачів типу F-16 з умовно свіжою начинкою, тобто з засобами розвідки та нанесення ударів, які значно переважають старі радянські за своєю якістю, що значно полегшить наступальні операції, суттєво зменшить кількість втрат ЗСУ та умовно дозволить західним партнерам надавати озброєння, яке передбачає використання авіації, зокрема такі зразки озброєння як розумні авіабомби JDAM, ракети Hellfire та AGM 120, низка крилатих ракет середньої дальності тощо. Суть полягає у тому, що воєнні доктрини західних країн передбачають активне використання саме авіаційного компоненту, як ключового засобу ураження цілей. Тому, якщо порівнювати кількість боєприпасів, які зараз наявні на складах західних країн, для систем наземного базування з кількістю боєприпасів, які передбачають застосування авіації, то авіаційних боєприпасів, які партнери могли б надати Україні, є значно більше, ніж снарядів для артилерії та ракетних систем. Проблемою зараз є те, що в Україні немає робочої платформи, здатної застосовувати ці засоби через те що авіапарк України увесь складається з технічно застарілих радянських літаків. Звісно зараз відбувається активна співпраця в військово-технічному відношенні з метою пристосування різних західних засобів ураження на ту авіатехніку, яка стоїть зараз на озброєнні України, але потенціал застосування

таких засобів ураження у разі використання їх з радянських платформ значно падає. Також, аналізуючи кадри боїв на лінії фронту, варто сказати що зараз артилерійські постріли військовослужбовці замінюють більш універсальними, дешевшими, та легшими у виготовленні засобами ураження, такими як різні дрони, зокрема ті, які виконують скиди та дрони-камікадзе. Тобто варто створювати та розвивати індустріальні спроможності з створення та збірки FPV дронів-камікадзе, і ключову роль в цьому контексті має відігравати саме держава, якій варто активніше та більше заохочувати бізнес, виробництво та розвиток таких спроможностей. Також, варто залучати і різні іноземні технологічні компанії, у співробітництві з якими можна покращувати, масштабувати та створювати нові засоби ураження такого типу. Варто швидше розвивати цю галузь, оскільки росіяни також навчаються цьому у нас, а через те, що росія – це більш централізована держава ніж Україна, російській державній системі легше масштабувати виробництво таких недорогих ефективних дронів, які будуть застосовані проти ЗСУ. Також варто вкладатися в розвиток засобів РЕБу, через використання росіянами різних засобів ураження власного виробництва, наприклад доволі небезпечним для техніки ЗСУ є дрон Ланцет, особливо якщо брати до уваги те, що нещодавні модифікації мають тепловізор та покращену бойову частину. Необхідно створити централізовану систему навчання пілотів управління дронами та, можливо, створити окремий вид Збройних сил, на рівні з механізованими, бронетанковими підрозділами, які б суто займалися підтримкою, розвідкою та знищенням росіян за допомогою різних типів дронів. Такі підрозділи пізніше зможуть передавати власний досвід використання дронів силам оборони держав-союзниць, що вже дозволить якісно покращити оборонний потенціал усієї системи безпеки. Важливим у співробітництві з іншими європейськими державами України є розвиток системи ППО та впровадження нових нестандартних підходів в закритті українського неба, наприклад шляхом створення спільної однієї системи ППО та ПРО з Союзними державами в

Чорноморському регіоні, що в довгостроковій перспективі дозволить легше інтегруватись Україні в різні європейські політичні структури. Щодо перспектив на 2024 рік, то Україні у військовому співробітництві з союзниками варто лобіювати думку про те, що західним країнам необхідно приділяти більше уваги розвитку власного оборонного комплексу в контексті виробництва озброєння, техніки та дронів різного типу для України та запровадження комплексної програми підготовки професійних кадрів, здатних їх ефективно застосовувати.

Список використаних джерел і літератури

1. 2022 Ramstein Air Base meeting, электронный ресурс, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Ramstein_Air_Base_meeting
2. Christoph Trebesch, Arianna Antezza, Katelyn Bushnell, André Frank, Pascal Frank, Lukas Franz, Ivan Kharitonov, Bharath Kumar, Ekaterina Rebinskaya and Stefan Schramm, Kiel working paper. The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how?, Kiel Institute for the World Economy ISSN 1862–1155 No. 2218 February 2023, URL: https://www.ifw-kiel.de/fileadmin/Dateiverwaltung/IfW-Publications/-ifw/Kiel_Working_Paper/2022/KWP_2218_Which_countries_help_Ukraine_and_how_/KWP_2218_Trebesch_et_al_Ukraine_Support_Tracker.pdf
3. Claire Mills, Military assistance to Ukraine since the Russian invasion, Research Briefing, House of Commons Library, Number 9477, 11 November 2022 p., URL: <https://www.brexitinfo.cz/wp-content/uploads/2022/11/CBP-9477.pdf>
4. EU assistance to Ukraine. European Commission official. 24 March 2023. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine_en
5. European Peace Facility: Council agrees on second top-up of the overall financial ceiling by €3.5 billion, Council of the European Union, 26 June 2023, URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/26/european-peace-facility-council-agrees-on-second-top-up-of-the-overall-financial-ceiling-by-3-5-billion/>
6. International Fund for Ukraine (IFU). Official website, URL: <https://www.gov.uk/guidance/international-fund-for-ukraine-ifu>
7. NATO-Ukraine Council, Official website, 13 Jul. 2023 p., URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_217652.htm

8. OECD–Ukraine: A reinforced partnership, Official website, URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/en/>
9. Office of Defense Cooperation. Official website, URL: <https://ua.usembassy.gov/embassy/kyiv/sections-offices/office-defense-cooperation/>
10. Operation UNIFIER, Government of Canada, Official website, 28.11.2023, URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/operations/military-operations/current-operations/operation-unifier.html>
11. Reuters: США перенесли на наступний рік поставку Україні ракет великої дальності, Радіо Свобода, 30 листопада, 2023 р., URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ssha-postavky-ukrayina-dalekobiyni-aviabomby/32708854.html>
12. Strategic Compass for a stronger EU security and defense in the next decade, URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>
13. Ukraine’s commander in chief on the breakthrough he needs to beat Russia, Europe.War of attrition, The Economist, 1 Nov 2023, URL: <https://www.economist.com/europe/2023/11/01/ukraines-commander-in-chief-on-the-breakthrough-he-needs-to-beat-russia>
14. А. Голішевська, Що таке зустрічі у форматі Рамштайн і як вони допомагають Україні, Суспільство.Факти, 11 жовтня 2023, URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20231011-pidtrymka-ta-ozbroynnya-shho-take-zustrichi-u-formati-ramshtajn-ta-yak-vony-dopomagayut-ukrayini/>
15. Брайлян Є., Як тренуються ЗСУ за кордоном: особливості підготовки, Армія Inform, 10 Березня 2023, URL:

- <https://armyinform.com.ua/2023/03/10/yak-trenuyutsya-zsu-za-kordonom-osoblyvosti-pidgotovky/>
16. БРАСЛАВСЬКИЙ Д., Україна шукає в інших країнах ракети С-300, які потрібні для нашої ППО, - Резніков, РБК-Україна, 1 ГРУДНЯ 2022, URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayina-shukaє-inshih-krayinah-raketi-s-1669910397.html>
  17. Біла книга України 2014, Міністерство Оборони України, Київ, 2015, 55-66 ст., URL: https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2014.pdf
  18. Біла книга України 2015, Міністерство Оборони України, Київ, 2016, 69-80 ст., URL: https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2015.pdf
  19. Біла книга України 2016, Міністерство Оборони України, Київ, 2017, 79-93 ст., URL: https://drive.google.com/file/d/0B4LJtLjz2HgTOW9HMFFpMTRwOFU/view?resourcekey=0-bliMdgiN_11N9WGQdpmnOQ
  20. Біла книга України 2017, Міністерство Оборони України, Київ, 2018, 116-134 ст., URL: <https://drive.google.com/file/d/1iPobQNfsfW3yThSR8Tb-i7Ea1BIAmC0C/view>
  21. Біла книга України 2018, Міністерство Оборони України, Київ, 2019, 128-150 ст., URL: <https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB-2018.pdf>
  22. Біла книга України 2019-2020, Міністерство Оборони України, Київ, 2021, 115-139 ст., URL: <https://drive.google.com/file/d/1MOI1PAq3gESZ1i9nFFClEE-usZM51V6/view>
  23. Біла книга України 2021, Міністерство Оборони України, Київ, 65-81 ст., URL:

https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WhiteBook_2021_Draft_Final_03.pdf

- 24.И. Ромалийская, "Наши пилоты полетят быстрее. 4 месяца – это реалистично". Министр обороны Украины – об обучении летчиков и поставках истребителей F-16, Настоящее время, 16 червня 2023 р., URL: <https://www.currenttime.tv/a/ministr-oborony-ukrainy-obuchenii-letchikov-istrebiteley-f-16/32462803.html>
- 25.І.Андаліцька, В Україні хочуть спільно з Італією виробляти компоненти для систем ППО, Інформаційне агентство УНІАН, 26.04.23, URL: <https://www.unian.ua/weapons/v-ukrajini-hochut-spilno-z-italiyeyu-viroblyati-komponenti-dlya-sistem-ppo-12234681.html>
- 26.І. Андаліцька, Україна та США підписали Меморандум про спільне виробництво зброї, Інформаційне агентство УНІАН, 7 грудня 2023 р., URL: <https://www.unian.ua/weapons/ukrajina-ta-ssha-pidpisali-memorandum-pro-spilne-virobnictvo-zbroji-v-op-rozkrili-detali-12477450.html>
- 27.І. Пилипів, Rheinmetall планує виготовити перші бронемашини в Україні у 2024 році, Українська правда.Економіка, 2 грудня 2023 р., URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/12/2/707260/>
- 28.Кудрін Ф., Ісламабад на роздоріжжі російсько-української війни, Український Тиждень, 24 Січня 2023р., URL: <https://tyzhden.ua/islamabad-na-rozdorizhzhzhi-rosijsko-ukrainskoi-vijny/>
- 29.Маліновська Ангеліна, В Україні пошкоджено близько 50% об'єктів енергосистеми – Сахарук, ФАКТИ, 25 Лютого 2023, URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20230225-v-ukrayini-poshkodzhenoblyzko-50-obyektiv-energosityemy-saharuk/>

30. Міністерство оборони України. Офіційний веб сайт, URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobotnicztvo/>
31. НАТО закликає союзників уніфікувати стандарти, щоб збільшити виробництво боєприпасів, Voice of America, 24 жовтня, 2023 р., URL: <https://www.holosameryky.com/a/7324406.html>
32. Одінцева А., Третина німецьких PzH 2000 в Україні вже потребує ремонту, їх планують відправляти у Словаччину — Spiegel, NV, 7 жовтня, 2022 р., URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/tretina-nimeckih-pzh-2000-v-ukrajini-vzhe-potrebuye-remontu-ostanni-novini-50275310.html>
33. Польща передає Україні свої танки в обмін на британські – BBC / Аналітичний портал «Слово і діло». 23 квітня 2022 р. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/04/23/novyna/bezpeka/polshha-pere-daye-ukrayini-svoyi-tanky-obmin-brytanski-bbc>
34. Скільки коштує один радар TRML-4D для ЗРК IRIS-T на прикладі контракту для України, Defense Express, 16 травня 2023, URL: https://defence-ua.com/news/skilki_koshtuje_odin_radar_trml_4d_dlja_zrk_iris_t_na_prikjadi_kontraktu_dlja_ukrajini-11617.html
35. Співробітництво у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах. Представництво України при ЄС, Офіційний веб сайт, URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivprasya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/spivprasya-ukrayina-yes-u-ramkah-spilnoyi-politiki-bezpeki-i-oboroni>
36. У Єврокомісії спростували російські фейки про «продаж» Україною західного озброєння, УКРІНФОРМ, 29 листопада, 2022 р., URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3624567-u-evrokomisii-sprostovali-rosijski-fejki-pro-prodaz-ukrainou-zahidnogo-ozbroenna.html>

37. Україна випускає шість “Богдан” на місяць - Зеленський, *Military*, 4 грудня, 2023 р. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/ukrayina-vypuskaeye-shist-bogdan-na-misyats/>
38. Україна та Польща створять спільне підприємство, аби «кардинально» збільшити експорт. *Економічна правда*. 23 квітня 2022 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/23/686169/>.
39. Україні - НАТО. Офіційний веб сайт, URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/spivrobotnictvo-u-vijskovij-sferi>
40. A. Cottey, *The West, Russia and European security: Still the long peace?*, *The British Journal of Politics and International Relations*, Volume 24, 2 ed., 207 - 223 ст. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/13691481211036381>
41. Bishara, Azmi. “Russia, Ukraine and NATO: Reflections on the Determination to Not Avoid the Road to War”, *Studies*, Arab Center for Research and Policy Studies, 27 February 2022, URL: <https://bit.ly/3c187LC>.
42. Ibrahim Naber, Thorsten Jungholt, „Was die russischen Streitkräfte vorbereitet haben, wirkt sehr professionell“, *Welt*, 27.06.2023, URL: <https://www.welt.de/politik/deutschland/plus246031950/Deutscher-Brigadegeneral-Die-Russen-haben-dazugelernt.html>
43. L. Jakes, *Desperate for Air Defense, Ukraine Pushes U.S. for ‘Franken’ Weapons*, *The New York Times*, Oct. 28, 2023, URL: <https://www.nytimes.com/2023/10/28/us/politics/air-defense-ukraine-frankensam.html>
44. M. Żyła, *MIĘDZY WSCHODEM A ZACHODEM. PROBLEM BEZPIECZEŃSTWA MILITARNEGO UKRAINY*, “Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem”, nr 1(6), 2016 p.
45. Martin Murphy, Larissa Holzki, Arno Schütze, *Rheinmetall übernimmt Hersteller für Gepard-Munition*, *Handelsblatt*, 28.11.2022 URL:

- <https://www.handelsblatt.com/unternehmen/industrie/expal-systems-rheinmetall-uebernimmt-hersteller-fuer-gepard-munition/28806920.html>
46. Sabrina Singh, a Pentagon Press Briefing, U.S Department of Defense, May 18, 2023, URL: <https://www.defense.gov/News/Transcripts/Transcript/Article/3400498/sabrina-singh-deputy-press-secretary-holds-a-press-briefing/>
47. Ständerat will Weitergabe von Schweizer Kriegsmaterial erleichtern, Die Bundesversammlung — Das Schweizer Parlament, Mittwoch, 07. Juni 2023, URL: https://www.parlament.ch/de/services/news/Seiten/2023/20230607124254254194158159038_bsd093.aspx
48. Бородай А.В. Україна та НАТО: шляхи співпраці та співробітництва / А.В. Бородай // Регіональні студії. – Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 26., 2021., 5-9 ст.
49. Джус О. А., ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ НАПРЯМОК МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВОГО ПАРТНЕРСТВА, ISSN 2519-2957 “ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ”, ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ, УДК 329:328.16, 119-125 ст., 2018 р.
50. Задубінний А., Особливості української миротворчості: географія, критерії відбору та перспективи розширення місій, Армія Inform, 15 грудня 2021, URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/15/osoblyvosti-ukrayinskoyi-myrotvorchosti-geografiya-kryteriyi-vidboru-ta-perspektyvy-rozshyrennya-misij/>
51. Знак В. Військова співпраця України з НАТО (1991-2019), Україна–Європа–Світ = Ukraine–Europe–World : міжнародний збірник

- наукових праць. Сер. Історія, міжнародні відносини. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. Вип. 23. 166–175 ст.
52. Марценюк Р., ВІЙСЬКОВА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА КРАЇН БАЛТІЇ (1991–2017), ЄВРОПЕЙСЬКІ ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ, УДК 327.57:355, 2017 р., 165-220 ст.
53. Месежніков Г., Словаччина в контексті агресії Росії проти України: внутрішній та зовнішньополітичний аспекти. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 1 (28). / ред. кол.: Л. М. Газуда (гол. ред.) та ін. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. 168 с.
54. О. Пікулик, К. Клімчук, УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКЕ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В КОНТЕКСТІ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ, Волинський національний університет імені Лесі Українки, УДК [327+355]:(477+71), 10.07.2021, URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/205/192>
55. П. М. Крикун, В. І. Павленко, В. С. Корендович, Система протиповітряної оборони України в умовах збройної агресії, Актуальні питання національної безпеки та оборони. Наука і оборона 3/4'2022, URL: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2022-20-3-4-17-21>
56. Пашков В., СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА ТУРЕЧЧИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ВІД СИМВОЛІЗМУ ДО ПРАГМАТИЧНОЇ СПІВПРАЦІ, Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки, Львів, 9 травня 2022 р., 85-93 ст.
57. Петренко А., Не Джавелінами єдиними: розвиток стратегічного безпекового партнерства між Україною та США, Українська Правда, 26 жовтня, 2021 р., URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/10/26/7311558/>

58. Турчак О.В., Бураков Ю.В., Посохова А.В., ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014-2023), Електронне наукове видання “Аналітично-порівняльне правознавство”, УДК 355:327:34:355.48(470+511:477), 432-436 ст., 2023 р., URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284827/278887>
59. Ю. Стужук, Співробітництво України та Великої Британії в умовах російсько-української війни, Збірник наукових праць центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України, №2(75) 2022, 21.11.2022, URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/267500>
60. Євген Будерацький, Аліна Полякова, Воєнний оглядач "The Economist" Шашанк Джоши: Бахмутська кампанія коштувала Україні більше, ніж вона отримала, Українська Правда, 13 листопада, 2023 р., URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/11/13/7428381/>
61. بداية من عام 2022.. المملكة العربية السعودية تبدأ في الحصول على نظام الصواريخ الباليستية الأوكرانية (رعد2), URL: <https://web.archive.org/web/20191130020529/http://ukrpress.net:80/node/8567>